

Onderzoeksrapport

De gevolgen van echtscheidingen
op de Koningin Julianaschool Heerjansdam

“Niet apart,
maar samen!”

Auteur: Leonie van Bruinisse
Datum: 23 juni 2015
Begeleider: Sabine Smulders
Studentnummer: s1072364
In opdracht van: Koningin Julianaschool
Opdrachtgever: Godelieve Odijk-Jacobs
In samenwerking met: KIES-professionals
Kenmerk: SJ441

Voorwoord

Op 15 januari 2015 heb ik, Leonie van Bruinisse, voor mijn minor Toegepaste Psychologie een voorlichting over de problematiek van vechtscheidingen gegeven op de Koningin Julianaschool te Heerjansdam. Hieruit volgend ben ik in gesprek geraakt met de directie en leerkrachten van deze basisschool. Zij komen bijna dagelijks in aanraking met de problematiek als gevolg van (v)echtscheidingen, maar voeren tot op heden geen eenduidig beleid ten opzichte van echtscheidingen.

Vanuit mijn opleiding heb ik veel kennis opgedaan over de problematiek en gevolgen van echtscheidingen alsmede over hoe ik ex-partners na een echtscheiding vanuit verschillende SJD-beroepsrollen bij kan staan. Tijdens mijn stage bij Bureau Jeugdzorg is mijn interesse in echtscheidingen verder gegroeid, waardoor ik het waardevol vond om deze problematiek verder te onderzoeken.

Ik wil de directie en de leerkrachten van de Koningin Julianaschool dan ook ten zeerste bedanken dat zij mij de kans hebben gegeven deze problematiek vanuit een andere invalshoek te onderzoeken. Met dit onderzoek wil ik een bijdrage leveren aan het beperken van de knelpunten die zich als gevolg van echtscheidingen op basisscholen in Nederland kunnen voordoen, door leerkrachten kennis en handvatten te bieden om met deze knelpunten om te gaan. Deze handvatten heb ik samen met drie professionals, die gespecialiseerd zijn in dit onderwerp, opgesteld. Ook hen wil ik bedanken voor het mede mogelijk maken van mijn afstudeeronderzoek.

"An investment in knowledge always pays the best interest."

- Benjamin Franklin

Inhoudsopgave

Samenvatting	5
1. Inleiding	7
1.1. Aanleiding en achtergrond	8
1.2. Probleemafbakening	8
1.3. Doelstelling en vraagstelling	9
1.4. Leeswijzer	10
2. Onderzoeksmethoden	11
2.1. Verantwoording deelvragen	11
2.2. Verantwoording doelgroep	13
2.3. Betrouwbaarheid en validiteit	14
2.4. Bruikbaarheid	15
3. Juridisch kader	16
3.1. Internationaal juridisch kader	16
• IVRK	16
• EVRM	16
3.2. Nationaal juridisch kader	16
3.2.1. Wettelijk ouders	16
3.2.2. Ouderlijk gezag	18
3.2.3. Echtscheiding	19
3.2.4. Ouderschapsplan	20
3.2.5. Omgangsregeling	20
3.2.6. Informatieplicht	22
3.2.7. Aansprakelijkheid	23
4. Maatschappelijk kader	24
4.1. Rol van de basisschool richting het kind	24
4.2. Rol van de basisschool t.o.v. gescheiden ouders	25
4.3. Competenties basisschoolleerkrachten	25
4.4. Werkwijze leerkrachten KJS	26
4.5. Neutraliteit	26
4.6. Werkwijze KIES-professionals	27
4.7. Eerder onderzoek	27
5. Resultaten	31
5.1. <i>Welke knelpunten als gevolg van echtscheidingen worden op de KJS ervaren</i>	31
5.1.1. Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders	31
5.1.2. Knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders	32
5.1.3. Knelpunten als gevolg van een gebrek aan kennis over de wet- en regelgeving van echtscheidingen	33
5.1.4. Samenvatting	34
5.2. <i>Wat is volgens KIES-professionals de oorzaak van deze knelpunten</i>	34
5.2.1. Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders	35
5.2.2. Knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders	36
5.2.3. Knelpunten als gevolg van een gebrek aan kennis over de wet- en regelgeving van echtscheidingen	38
5.2.4. Samenvatting	38
5.3. <i>Hoe kunnen de knelpunten volgens de KIES-professionals worden opgelost</i>	39
5.3.1. Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders	39
5.3.2. Knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders	45

5.3.3. Knelpunten als gevolg van een gebrek aan kennis over de wet- en regelgeving van echtscheidingen	46
5.3.4. Samenvatting	47
6. Conclusies, aanbevelingen en discussie	49
6.1. Conclusies	49
6.2. Aanbevelingen	51
6.3. Discussie	52
Literatuurlijst	53
• Geraadpleegde bronnen in oriënterend onderzoek	53
• Geraadpleegde boeken	53
• Geraadpleegde internetpublicaties	54
• Geraadpleegde schoolsystemen KJS	55
• Geraadpleegde wetgeving	55
Bijlagen	56
1. Begrippenlijst	57
2. Topiclist en interviewverslag focusgroep-interview	59
3. Topiclist KIES-professionals	64
4. Interviewverslag KIES-professional 1	65
5. Interviewverslag KIES-professional 2	71
6. Interviewverslag KIES-professional 3	75
7. Labels deelvraag 1	79
8. Labels deelvraag 2	80
9. Labels deelvraag 3	81
10. Beroepsrol en competenties basisschoolleerkrachten	83
11. Onderzoeksvoorstel	84

Samenvatting

Dit onderzoek richt zich op de problematiek van echtscheidingen waar basisscholen in Nederland mee te maken kunnen krijgen. In samenwerking met de directie en leerkrachten van de Koningin Julianaschool te Heerjansdam zijn de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zij in de dagelijkse praktijk ervaren in kaart gebracht. Doel van dit onderzoek is het leveren van een bijdrage aan de kennis omtrent de problematiek van echtscheidingen voor leerkrachten van de Koningin Julianaschool. Deze kennis kan worden gebruikt om het schoolbeleid ten opzichte van echtscheidingen aan te passen en de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen te beperken.

Dit onderzoek maakt een tweedeling in kennis over echtscheidingen. Er wordt gekeken naar zowel de achterliggende factoren van deze problematiek, als naar adequate methoden om met de hieruit volgende knelpunten om te kunnen gaan. Voor het onderzoeken van zowel de achterliggende factoren van de problematiek als voor methoden om met deze knelpunten om te kunnen gaan zijn professionals die zijn aangesloten bij Stichting Kinderen in echtscheidingsituaties (KIES) benaderd. Deze professionals krijgen dagelijks te maken met de problematiek die met echtscheidingen gepaard kan gaan. Met behulp van deze KIES-professionals zijn mogelijke oorzaken van de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen in kaart gebracht. Op dit moment doen zich op de Koningin Julianaschool knelpunten voor ten opzichte van gescheiden ouders, knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders en knelpunten als gevolg van een gebrek aan kennis over de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen. Bij het onderzoeken van mogelijke oorzaken hiervan is er dan ook onderscheid gemaakt in deze categorieën.

Ten opzichte van gescheiden ouders doen zich op dit moment met name knelpunten voor als gevolg van een gebrek aan erkenning en herkenning van de problematiek van echtscheidingen. Voor leerkrachten van de Koningin Julianaschool is het dan ook van belang om inzicht te krijgen in het proces dat ouders na een echtscheiding doormaken, dit wordt ook wel een rouwproces genoemd. Gescheiden ouders doorlopen hierbij verschillende fases die ook worden doorlopen wanneer een dierbare komt te overlijden. Iedere fase gaat met andere emoties gepaard, waardoor iedere fase wordt gekenmerkt door bepaald gedrag. Om het gedrag van gescheiden ouders beter te kunnen begrijpen is het dan ook van belang om inzicht te krijgen in het verloop van dit rouwproces. Hierbij dient in acht te worden genomen dat beide ouders zich afzonderlijk van elkaar in verschillende fases van dit rouwproces kunnen bevinden, waardoor het gedrag en de emoties van gescheiden ouders uiteen kunnen lopen. Erkenning en herkenning van dit

rouwproces stelt de leerkrachten van de Koningin Julianaschool in staat om op een adequate manier om te gaan met knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders die zich op dit moment voordoen.

Ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders is het eveneens van belang dat leerkrachten van de Koningin Julianaschool inzicht krijgen in de emotionele gevolgen van een echtscheiding op een kind en de rol die een leerkracht hier tijdens een echtscheidingsproces in speelt. Ook kinderen doorlopen het rouwproces dat gescheiden ouders doorlopen. Dit proces verloopt veelal niet parallel, het kind kan zich in een andere fase van het rouwproces bevinden dan zijn of haar ouders. Erkenning en herkenning van dit rouwproces en de bijbehorende emoties stelt de leerkrachten van de Koningin Julianaschool in staat kinderen van gescheiden ouders optimale begeleiding te kunnen bieden.

Nadat de mogelijke oorzaken van de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen in kaart zijn gebracht zijn er verschillende methoden opgesteld om met deze knelpunten om te gaan. Deze methoden bieden handvatten voor leerkrachten van de Koningin Julianaschool om met deze knelpunten om te gaan en om hun kennis op het gebied van de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen te verbreden. Deze methoden zijn geconcretiseerd in een echtscheidingsprotocol dat door de Koningin Julianaschool kan worden opgenomen in haar beleid.

1. Inleiding

In Nederland vinden per jaar ruim 30.000 echtscheidingen plaats. Jaarlijks krijgen ongeveer 70.000 kinderen te maken met de echtscheiding van hun ouders. Van alle kinderen op de basisschool maakt circa 15% van de kinderen een echtscheiding mee.¹ De basisschool speelt dan ook een belangrijke rol bij het begeleiden van kinderen tijdens een echtscheidingsproces.

Dit onderzoek richt zich op de problematiek van echtscheidingen waar basisscholen in Nederland dagelijks mee te maken kunnen krijgen. Specifiek wordt dit onderzoek uitgevoerd binnen de Koningin Julianaschool (vanaf heden: KJS) te Heerjansdam. De KJS is de enige openbare basisschool in Heerjansdam, een dorp dat circa 4.000 inwoners telt.² In het schooljaar 2014-2015 kwam 12% van de 203 leerlingen van de KJS uit een gescheiden gezin.³ In samenwerking met leerkrachten van de Koningin Julianaschool zijn door middel van een focusgroep-interview alle knelpunten als gevolg van echtscheidingen waar zij, vanuit hun beroepsrol, dagelijks mee te maken krijgen in kaart gebracht. Naar aanleiding van deze knelpunten zullen er, in samenwerking met KIES-professionals, methoden om adequaat met deze knelpunten om te kunnen gaan uiteen worden gezet.

*"KIES is een methode die is gericht op het begeleiden van gescheiden ouders en hun kinderen. De interventies die KIES gebruikt zijn gericht op het bevorderen van de competenties en het zelfvertrouwen van kinderen en ouders in de situatie waarin ze als gevolg van de echtscheiding terecht zijn gekomen."*⁴

Professionals die vanuit hun beroepsrol met gescheiden ouders en hun kinderen te maken krijgen, zoals bijvoorbeeld school maatschappelijk werkers, pedagogen, jeugdwerkers of kindercoaches, kunnen een training van stichting KIES volgen waarin zij methoden aangeleerd krijgen om deze ouders en hun kinderen specifiek te ondersteunen bij problemen als gevolg van de echtscheiding. Door verschillende KIES-professionals te raadplegen zullen de knelpunten als gevolg van echtscheidingen vanuit meerdere professionele perspectieven worden toegelicht. Iedere KIES-professional heeft vanuit een andere beroepsrol te maken met gescheiden ouders en hun kinderen. Deze KIES-professionals bieden gescheiden ouders informatie en opvoedingsstrategieën gericht op het voorkomen en verminderen van echtscheidingsproblematiek en hieruit voortkomende

¹ 'Hoe gaan we uit elkaar?', *Justitia* 3 maart 2015, <http://www.justitia.nl> (zoek op *echtscheidingen*)

² 'Inwonersaantal Heerjansdam', *Stadindex* 26 april 2015, <http://www.stadindex.nl> (zoek op *Heerjansdam*)

³ Parnassys, Koningin Julianaschool, 26 mei 2015

⁴ 'Doelstelling', *Kies voor het kind* 3 maart 2015, <http://kiesvoorhetkind.nl> (zoek op *doelstelling*)

(gedrags)problemen bij hun kind. Een belangrijk aspect van de KIES-werkwijze is ook het bevorderen van de autonomie en zelfregulatie van zowel kind als gescheiden ouders. De school maatschappelijk werker die is aangesloten bij de KJS is in het bezit van het KIES-certificaat. De KJS is dan ook in de gelegenheid om kinderen van gescheiden ouders door te verwijzen naar de zorg op maat die de school maatschappelijk werker, door het toepassen van de KIES-methodiek, hen kan bieden. Tevens zijn er een psychotherapeut en kinder- en gezinscoach, beiden in het bezit van een KIES-certificaat, geraadpleegd om de knelpunten die zich als gevolg van echtscheidingen op de KJS kunnen voordoen vanuit een ander perspectief te analyseren. De bevindingen van deze verschillende KIES-professionals samen zullen dan ook een volledig en bruikbaar beeld schetsen van hoe er met deze knelpunten kan worden omgegaan.

1.1. Aanleiding en achtergrond

Iedere echtscheiding gaat gepaard met grote gevolgen voor het kind. Het kind kan als gevolg van alle emoties rondom de echtscheiding gedragsveranderingen ervaren die ook op de basisschool zichtbaar zijn en waardoor leerprestaties achteruit kunnen gaan. In de afgelopen jaren is door meerdere onderzoekers onderzocht of er een verband bestaat tussen echtscheidingen en de schoolloopbaan van de kinderen van gescheiden ouders. Deze onderzoeken tonen aan dat kinderen die een echtscheiding hebben meegemaakt als gevolg hiervan gemiddeld een lager schoolniveau behalen.⁵ In het belang van het kind is goede begeleiding vanuit de basisschool tijdens een echtscheidingsproces dan ook noodzakelijk. Dit is echter niet altijd mogelijk omdat in de communicatie tussen gescheiden ouders en leerkrachten veel mis kan gaan. Ouders kunnen de communicatie bijvoorbeeld tegenwerken. Ook kunnen ouders het moeilijk vinden om de gevolgen van de echtscheiding op hun kind te erkennen, of zij kunnen proberen de leerkracht bij hun conflict te betrekken.⁶ Daarnaast bestaan er veel misverstanden over de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen, zowel onder ouders als onder leerkrachten, waardoor er onbedoeld aan het belang van het kind voorbij kan worden gegaan.

1.2. Probleemafbakening

Leerkrachten van de KJS zijn gericht op het voldoen aan de verschillende onderwijsbehoeften van hun leerlingen en worden dan ook met enige regelmaat bijgeschoold over de mogelijkheden op dit gebied. Daarnaast is de KJS gericht op het bevorderen van de competenties van haar leerkrachten, zodat leerkrachten zorg op maat aan hun leerlingen kunnen bieden. Tot op heden is hierbij nog geen aandacht besteed aan het onderwerp echtscheidingen en de problematiek die hiermee gepaard gaat. Het

⁵ Fischer & de Graaf 2001, p. 149

⁶ Heerding 2005, p. 2

aanvullen van de kennis omtrent echtscheidingen zal voor leerkrachten van de KJS betekenen dat zij hun leerlingen, waaronder kinderen die te maken krijgen met een echtscheiding, nog meer zorg op maat kunnen bieden. Dit onderzoek zal zich dan ook richten op het uiteenzetten van alle factoren die met echtscheidingen gepaard gaan. Hierbij valt te denken aan zowel het emotionele aspect als aan het praktische, juridische aspect van echtscheidingen. De uitkomsten en bevindingen van dit onderzoek zullen resulteren in een echtscheidingsprotocol dat handvatten voor de leerkrachten van de KJS zal bieden die zij in de praktijk kunnen inzetten om adequaat met de problematiek van echtscheidingen om te gaan.

1.3. Doelstelling en vraagstelling

Dit onderzoek zal voor de KJS een bijdrage leveren aan kennis over de problematiek van echtscheidingen. Dit onderzoek zal bijdragen aan het verkrijgen van meer inzicht in de achterliggende problematiek van echtscheidingen, inzicht in waarom huidige knelpunten ontstaan en inzicht in hoe er op een adequate manier met deze knelpunten kan worden omgegaan. Hierdoor zal dit onderzoek een bijdrage leveren aan aanpassing van het huidige beleid en verbetering van de uitvoeringspraktijk van de KJS ten aanzien van echtscheidingen. Om tot een bijdrage voor aanpassing van dit beleid te komen wordt in dit onderzoek antwoord gegeven op de vraag:

Wat kan volgens KIES-professionals bijdragen aan het oplossen van de knelpunten die de leerkrachten en directie van de Koningin Julianaschool ervaren als gevolg van echtscheidingen van de ouders van hun leerlingen?

Deze vraag wordt beantwoord met behulp van de volgende deelvragen:

1. Welke knelpunten als gevolg van echtscheidingen worden op de KJS ervaren?
2. Wat is volgens de KIES-professionals de oorzaak van deze knelpunten?
3. Hoe kunnen deze knelpunten volgens de KIES-professionals worden opgelost?

Met beantwoording van deze vragen wordt een volledig beeld van de problematiek als gevolg van echtscheidingen waar deze basisschool mee in aanraking komt geschetst. Iedere deelvraag zal in een apart hoofdstuk worden toegelicht.

1.4. Leeswijzer

Eerder zijn de achtergrond en aanleiding van dit onderzoek uiteengezet. In het volgende hoofdstuk zal er ruimte zijn voor toelichting van de gebruikte onderzoeksmethoden in het hoofdstuk Onderzoeksmethoden op pagina 11. Vervolgens zal het juridische kader waar dit onderzoek binnen valt uiteen worden gezet, waarna het sociaal maatschappelijk kader waarbinnen dit onderzoek valt zal worden toegelicht. Het juridisch- en maatschappelijk kader zijn te vinden in de hoofdstukken Juridisch kader op pagina 16 en Maatschappelijk kader op pagina 24. Daarna zullen bovengenoemde deelvragen worden beantwoord in het hoofdstuk Resultaten dat begint op pagina 31. Uit deze resultaten volgt het antwoord op de centrale vraag en wat dit betekent voor de organisatie, dit is te vinden in het hoofdstuk Conclusies, aanbevelingen en discussie op pagina 49. Na het antwoord op de centrale vraag en toelichting hiervan wordt er aandacht besteed aan eventuele beperkingen van dit onderzoek. Dit is te vinden in de discussie op pagina 52. Tot slot wordt de geraadpleegde literatuur toegelicht in de Literatuurlijst op pagina 53. Na de literatuurlijst kunt u in de Bijlagen een begrippenlijst vinden, alsmede de interviewverslagen en bijbehorende labels en analysetabellen. De bijlagen van dit onderzoek beginnen op pagina 56.

2. Onderzoeksmethoden

In dit hoofdstuk staan de gebruikte onderzoeksmethoden centraal. Dit kwalitatieve onderzoek heeft, om tot de resultaten te komen, verschillende fases doorlopen. In de eerste, oriënterende fase is desk research gedaan om te achterhalen wat er reeds is onderzocht over de samenhang van basisscholen en echtscheidingen in Nederland. Hierbij zijn bestaande echtscheidingsprotocollen van basisscholen in Nederland geraadpleegd die zijn te vinden in de literatuurlijst. Omdat dit onderzoek zich specifiek richt op de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op de KJS voordoen, is er voor gekozen om de gegevens voor dit onderzoek te verkrijgen door het toepassen van interviews. Hierbij is gebruikt gemaakt van zowel een groepsinterview en individuele diepte-interviews.⁷

Om de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die leerkrachten op de KJS ervaren is er voor hen een topic list opgesteld. Aan de hand van deze topiclist heeft er een focusgroep-interview met hen plaatsgevonden om de eerste deelvraag van dit onderzoek te kunnen beantwoorden. Aan de hand van de eerste deelvraag is er wederom een topiclist opgesteld en zijn verschillende KIES-professionals benaderd voor een interview. Door middel van deze interviews zijn de tweede en derde deelvraag beantwoord. Hieronder zullen alle deelvragen worden verantwoord. Daarnaast zal er in dit hoofdstuk aandacht zijn voor verantwoording van de doelgroep, de selectiecriteria van de KIES-professionals, het opstellen van de topiclists, de analyse van de gegevens en de betrouwbaarheid van dit onderzoek.

2.1. Verantwoording deelvragen

1. Welke knelpunten als gevolg van echtscheidingen worden op de KJS ervaren?

De eerste deelvraag van dit onderzoek richt zich op het in kaart brengen van de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op het moment van aanvang van dit onderzoek op de KJS voordoen. Deze deelvraag wordt beantwoord met behulp van een groepsinterview met de 15 leerkrachten van de KJS tegelijkertijd. Dit groepsinterview heeft de vorm van een focusgroep-interview, omdat het interview is gericht op het in kaart brengen van knelpunten als gevolg van echtscheidingen en hiermee samenhangende aspecten.⁸ Voorafgaand aan dit focusgroep-interview is er een topiclist opgesteld die zich richt op de onderwerpen waar zich knelpunten als gevolg van echtscheidingen kunnen voordoen. Aan de hand van deze topiclist zijn er

⁷ Verhoeven 2011, p. 150

⁸ Verhoeven 2011, p.150

per onderwerp vragen gesteld aan de doelgroep. Het focusgroep-interview is verwerkt in een interviewverslag dat vervolgens is gelabeld. Zowel het interviewverslag als de labels hiervan zijn te vinden in de bijlagen. Het interviewverslag is gelabeld naar onderwerp om een duidelijk beeld te krijgen van op welke gebieden zich welke knelpunten voordoen.

2. Wat is volgens de KIES-professionals de oorzaak van deze knelpunten?

De tweede deelvraag is gericht op achterliggende factoren van de knelpunten als gevolg van echtscheidingen. Hier wordt dieper ingegaan op de oorzaken van de bestaande knelpunten, om leerkrachten inzicht te geven in de complexiteit van de problematiek. Deze deelvraag is met behulp van drie KIES-professionals uit de regio Zwijndrecht beantwoord. Om de achterliggende factoren van de knelpunten als gevolg van echtscheidingen te kunnen achterhalen zijn de knelpunten die zich op de KJS voordoen door middel van een diepte-interview aan de KIES-professionals voorgelegd. Er is gekozen om hiervoor de methode van diepte-interviews te hanteren omdat op deze manier de individuele inbreng van de KIES-professionals maximaal blijft doordat zij ruimte krijgen om de open vragen te beantwoorden vanuit hun eigen inzichten en ervaringen. Doordat bij deze diepte-interviews dezelfde topiclist is gehanteerd hebben de KIES-professionals hun visie op dezelfde vragen uiteen kunnen zetten, waarbij hun individuele professionele invalshoek intact is gebleven.⁹ Voorafgaand aan deze diepte-interviews is er naar aanleiding van het focusgroep-interview met leerkrachten van de KJS een topiclist opgesteld. Hierbij is rekening gehouden met de verschillende onderwerpen die in het focusgroep-interview naar voren zijn gekomen waarop zich knelpunten als gevolg van echtscheidingen kunnen voordoen. Door middel van de diepte-interviews is de professionele visie van KIES-professionals op de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op de KJS voordoen uiteen gezet. Het uiteenzetten van deze professionele visie op de oorzaken van knelpunten als gevolg van echtscheidingen draagt voor leerkrachten van de KJS bij aan bewustwording van de complexe problematiek waar echtscheidingen mee gepaard gaan. De diepte-interviews zijn verwerkt in interviewverslagen die vervolgens zijn gelabeld. Zowel de interviewverslagen als de labels hiervan zijn te vinden in de bijlagen. De interviewverslagen zijn, net als het interviewverslag van het focusgroep-interview met leerkrachten van de KJS, gelabeld naar onderwerp. Hierbij is onderscheid gemaakt in de verschillende gebieden waar zich op de KJS knelpunten als gevolg van echtscheidingen voordoen.

⁹ Verhoeven 2011, p.150

3. Hoe kunnen deze knelpunten volgens de KIES-professionals worden opgelost?

De derde deelvraag is gericht op het beschrijven van concrete methoden voor leerkrachten om met de knelpunten als gevolg van echtscheidingen om te gaan. Ook hierbij is de professionele visie van drie KIES-professionals uiteengezet door middel van diepte-interviews, omdat hierdoor de individuele inbreng van de KIES-professionals maximaal blijft. Met behulp van de individuele professionele invalshoeken van de KIES-professionals worden in deze deelvraag methoden beschreven die zij dagelijks en die leerkrachten volgens hen tevens kunnen gebruiken om knelpunten als gevolg van echtscheidingen op te heffen. Voorafgaand aan deze diepte-interviews is er naar aanleiding van het focusgroep-interview met leerkrachten van de KJS een topiclist opgesteld. Hierbij is rekening gehouden met de verschillende onderwerpen die in het focusgroep-interview naar voren zijn gekomen waarop zich knelpunten als gevolg van echtscheidingen kunnen voordoen. De diepte-interviews zijn verwerkt in interviewverslagen die vervolgens zijn gelabeld. Zowel de interviewverslagen als de labels hiervan zijn te vinden in de bijlagen. De interviewverslagen zijn, net als het interviewverslag van het focusgroep-interview met leerkrachten van de KJS, gelabeld naar onderwerp. Hierbij is onderscheid gemaakt in de verschillende gebieden waar zich op de KJS knelpunten als gevolg van echtscheidingen voordoen.

2.2. Verantwoording doelgroep

Centraal in dit onderzoek staan de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op dit moment op de KJS voordoen. Dit onderzoek is een kwalitatief onderzoek omdat het een onderzoek is naar de persoonlijke belevingen en ervaringen van leerkrachten over knelpunten waar zij dagelijks mee te maken krijgen. Doel van dit onderzoek is een bijdrage leveren aan verbetering van de huidige situatie door de kennis omtrent de problematiek van echtscheidingen voor leerkrachten te verbreden. Dit onderzoek maakt een tweedeling in deze kennis. Enerzijds wordt er gekeken naar de achterliggende factoren van deze problematiek, anderzijds wordt er gekeken naar adequate methoden om met de hieruit volgende knelpunten om te kunnen gaan. Voor het onderzoeken van zowel de achterliggende factoren als methoden om met deze knelpunten om te kunnen gaan is gebruik gemaakt van professionals die dagelijks met deze problematiek werken. Deze professionals zijn benaderd via Stichting KIES en zijn allemaal in het bezit van één of meerdere KIES-certificaten. Er is gekozen om slechts professionals uit de regio Zwijndrecht te benaderen, omdat deze professionals beter inzicht hebben in de sociale kaart en doorverwijzingsmogelijkheden van basisscholen in deze regio.

In totaal hebben er interviews met drie verschillende KIES-professionals plaatsgevonden, ieder in hun eigen praktijk. Er is gekozen voor KIES-professionals met ieder een andere beroepsrol, om een zo breed mogelijk beeld te schetsen van de achterliggende problematiek van echtscheidingen en methoden om hiermee om te gaan vanuit verschillende inzichten. Er is hierbij een school maatschappelijk werker met KIES-certificaat, een kindertherapeut met KIES-certificaat en een gezins- en kindercoach met KIES-certificaat geraadpleegd. Zoals eerder gesteld is bij alle KIES-professionals dezelfde topiclist gehanteerd. De verslagen van deze interviews zijn te vinden in de bijlagen van dit onderzoeksrapport. Deze interviewverslagen zijn vervolgens gelabeld en geanalyseerd, waarna zij zijn omgezet in tabellen met overeenkomsten en verschillen. Zowel de labels als analysetabellen zijn te vinden in de bijlagen. Door het labelen en analyseren is er een duidelijk beeld ontstaan van wat volgens KIES-professionals de achterliggende problematiek van echtscheidingen is. Ook geven de analysetabellen inzicht in adequate methoden om met deze problematiek om te gaan. Omdat de geïnterviewde KIES-professionals allen vanuit een andere beroepsrol met echtscheidingen te maken krijgen, hebben zij alle drie andere inzichten ten aanzien van deze problematiek. Hun professionele visie is dan ook zeer persoonlijk en is geen afspiegeling van andere professionals in dit werkveld. De professionele visie van de geïnterviewde KIES-professionals levert echter wel een bijdrage aan verbreding van de kennis omtrent echtscheidingen voor leerkrachten, alsmede aan kennis over hoe leerkrachten hier, volgens KIES-professionals, mee om kunnen gaan.

2.3. Betrouwbaarheid en validiteit

De betrouwbaarheid van dit onderzoek is gewaarborgd door samen met de opdrachtgever, de directie van de KJS, een tijdsplanning en meerdere evaluatiemomenten af te spreken. Voor het verzamelen van de onderzoeksgegevens is te allen tijde rekening gehouden met omgevingsfactoren en heeft de onderzoeker storende omgevingsfactoren waar mogelijk uitgesloten. Zo hebben alle interviews plaatsgevonden in een vertrouwelijke omgeving. Ieder interview heeft binnen een bepaalde tijd plaats gevonden om de concentratie van zowel de geïnterviewde als de interviewer te waarborgen. Om de betrouwbaarheid van de antwoorden op de interviewvragen te waarborgen zijn alle geïnterviewden voorafgaand aan het interview op de hoogte gesteld van de interviewvragen.

Voor het waarborgen van de validiteit van dit onderzoek is voorafgaand onderzoek verricht naar welke professionals een bijdrage aan dit onderzoek zouden kunnen leveren. Er is hierbij gekozen voor professionals met verschillende beroepsrollen, om de problematiek van echtscheidingen op basisscholen in een zo breed mogelijk perspectief

te kunnen plaatsen. Er is gekozen om hierbij diepte-interviews toe te passen, zodat de individuele inbreng van de KIES-professionals maximaal blijft doordat zij ruimte krijgen om de open vragen te beantwoorden vanuit hun eigen inzichten en ervaringen.

Daarnaast zijn er, voorafgaand aan de interviews, duidelijke afspraken gemaakt over de vertrouwelijkheid van de informatie die tijdens de interviews naar boven komt. Door het waarborgen van deze vertrouwelijkheid en het anonimiseren van de informatie zijn sociaal wenselijke antwoorden, die de concretisering van het gevoelige onderwerp echtscheidingen zouden kunnen belemmeren, nagenoeg uitgesloten.

2.4. Bruikbaarheid

De bruikbaarheid van dit onderzoek is gewaarborgd door nauw contact met de directie en leerkrachten van de KJS te onderhouden. Zij hebben gedurende het gehele onderzoeksproces inzicht gehad in het verloop van het onderzoek. Dit onderzoek heeft als doel verbetering van de huidige situatie en richt zich daarom met name op instrumentele bruikbaarheid. Concretisering en verduidelijking van achterliggende factoren van de problematiek als gevolg van echtscheidingen staan hierbij centraal. Door het verduidelijken van achterliggende factoren waardoor de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen ontstaan, krijgen leerkrachten meer inzicht in de complexe problematiek van echtscheidingen. Door deze problematiek te herkennen kan er beter op het eigen handelen worden gereflecteerd en kan er worden gekeken naar manieren om het eigen handelen aan te passen, met als doel het beperken van de huidige knelpunten. Door het concretiseren van methoden om met deze knelpunten om te gaan doen leerkrachten hier meer ervaring in op. Tevens krijgen zij meer vertrouwen in hun eigen kunnen op dit gebied. De bruikbaarheid van dit onderzoek wordt dan ook gewaarborgd door het bieden van inzicht, met als doel het vergroten van begrip omtrent de problematiek van echtscheidingen, alsmede het bieden van concrete methoden die kunnen worden gebruikt om de huidige uitvoeringspraktijk ten opzichte van echtscheidingen op de KJS te verbeteren.

3. Juridisch kader

Dit onderzoek is uitgevoerd met inachtneming van de internationale en nationale wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen. Welke wetgeving hierbij van belang is zal hieronder uiteen worden gezet.

3.1. Internationaal juridisch kader

Zowel wereldwijd als in Nederland is het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, 1990) het belangrijkste document dat de rechten van het kind waarborgt.¹⁰ De artikelen uit het IVRK die specifiek ten opzichte van echtscheidingen van belang zijn, zijn te vinden in de begrippenlijst in de bijlagen op pagina 57.

Daarnaast bevat het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en fundamentele vrijheden (EVRM) belangrijke artikelen ten opzichte van echtscheidingen. Deze artikelen zijn tevens te vinden in de begrippenlijst in de bijlagen van dit onderzoek op pagina 57.

3.2. Nationaal juridisch kader

Ook nationaal zijn er een aantal wettelijke begrippen die specifiek ten opzichte van echtscheidingen van belang zijn. Deze wettelijke begrippen volgen uit het Burgerlijk Wetboek. Hierbij is ten opzichte van echtscheidingen met name Boek 1, personen- en familierecht van belang. Het familierecht regelt de rechtsverhoudingen die uit onder andere het huwelijk voortvloeien. Ook regelt het familierecht de ontbinding hiervan, is er aandacht voor de rechtspositie van minderjarige kinderen en over het gezag. Regelingen volgend uit het familierecht zijn tevens verder uitgediept door rechterlijke uitspraken in de vorm van jurisprudentie.

3.2.1. Wettelijk ouders

Art. 1:198 BW stelt het volgende:

"De moeder van het kind is de vrouw;

- *Uit wie het kind is geboren;*
- *Die op het tijdstip van de geboorte van het kind is gehuwd of door een geregistreerd partnerschap is verbonden met de vrouw uit wie het kind is geboren, indien dit kind is verwekt door kunstmatige donorbevruchting als bedoeld in artikel 1, onder c, sub 1, van de Wet donorgegevens kunstmatige bevruchting en een door de stichting, bedoeld in die wet, ter bevestiging hiervan afgegeven verklaring is overgelegd, waaruit blijkt dat de identiteit van de donor*

¹⁰ Verdrag Inzake de Rechten van het Kind, vertaling Unicef, 2009

aan de vrouw bij wie de kunstmatige donorbevruchting heeft plaatsgevonden onbekend is, tenzij de laatste zin van dit onderdeel of de eerste zin van artikel 199, onder b, geldt. De verklaring dient bij de aangifte van de geboorte te worden overgelegd aan de ambtenaar van de burgerlijke stand en werkt terug tot aan de geboorte van het kind. Indien het huwelijk of geregistreerd partnerschap na de kunstmatige donorbevruchting en voor de geboorte van het kind is ontbonden door de dood van de echtgenote of geregistreeerde partner van de vrouw uit wie het kind is geboren, is de overleden echtgenote of geregistreeerde partner eveneens moeder van het kind als de voornoemde verklaring wordt overgelegd bij de aangifte van de geboorte van het kind, zelfs indien de vrouw uit wie het kind is geboren was hertrouwd of een nieuw partnerschap had laten registreren;

- *Die het kind heeft erkend;*
- *Wier ouderschap gerechtelijk is vastgesteld; of*
- *Wie het kind heeft geadopteerd."*

Art. 1:199 BW stelt het volgende:

"De vader van het kind is de man;

- *Die op het tijdstip van de geboorte van het kind met de vrouw uit wie het kind is geboren, is gehuwd of een geregistreerd partnerschap is aangegaan, tenzij onderdeel b of de slotzin van artikel 198, eerste lid, onder b, geldt;*
- *Wiens huwelijk of geregistreerd partnerschap met de vrouw uit wie het kind is geboren, binnen 306 dagen voor de geboorte van het kind door zijn dood is ontbonden, zelfs indien de moeder was hertrouwd of een nieuw partnerschap had laten registreren; indien echter de vrouw sedert de 306de dag voor de geboorte van het kind was gescheiden van tafel en bed of zij en haar echtgenoot of geregistreeerde partner sedert dat tijdstip gescheiden hebben geleefd, kan de vrouw binnen een jaar na de geboorte van het kind ten overstaan van de ambtenaar van de burgerlijke stand verklaren dat haar overleden echtgenoot of geregistreeerde partner niet de vader is van het kind, van welke verklaring een akte wordt opgemaakt; was de moeder op het tijdstip van de geboorte hertrouwd of had zij een nieuw partnerschap laten registreren dan is in dat geval de huidige echtgenoot of geregistreeerde partner de vader of, in het geval, genoemd in artikel 198, eerste lid, onder b, de huidige echtgenote of geregistreeerde partner de moeder van het kind;*
- *Die het kind heeft erkend;*
- *Wiens vaderschap gerechtelijk is vastgesteld; of*
- *Wie het kind heeft geadopteerd."*

N.B. De biologische moeder van een kind is van rechtswege ook de juridische ouder. Dit is echter anders bij de biologische vader. De vader die niet is getrouwd, of een geregistreerd partnerschap is aangegaan, met de moeder moet het kind erkennen voordat hij juridisch ouder kan worden. Voor erkenning is toestemming van de moeder, of wanneer zij dit weigert vervangende toestemming van de rechtbank, vereist. Indien de biologische vader zijn kind niet heeft erkend dan zal hij moeten aantonen dat er sprake is van "family life" zoals bedoeld in artikel 8 EVRM, verder uiteengezet in artikel 1:377a BW, om recht op omgang met het kind te hebben.

3.2.2. Ouderlijk gezag

In Nederland staan alle kinderen jonger dan 18 jaar onder gezag. Ouders hebben veelal gezamenlijk gezag, dit noemen we ouderlijk gezag. Ouderlijk gezag vangt aan bij de geboorte van het kind en eindigt wanneer het kind meerderjarig wordt. Het ouderlijk gezag is wettelijk vastgelegd in art. 1:245 BW. De omvang van het ouderlijk gezag is opgenomen in art. 1:247 BW en brengt voor ouders de volgende rechten en plichten met zich mee:

- *"De plicht en het recht van de ouder zijn minderjarig kind te verzorgen en op te voeden;*
- *Onder verzorging en opvoeding worden mede verstaan de zorg en de verantwoordelijkheid voor het geestelijk en lichamelijk welzijn en de veiligheid van het kind alsmede het bevorderen van de ontwikkeling van het kind;*
- *Het ouderlijk gezag omvat mede de verplichting van de ouder om de ontwikkeling van de banden van het kind met de andere ouder te bevorderen;*
- *Een kind over wie de ouders gezamenlijk het gezag uitoefenen, behoudt na ontbinding van het huwelijk recht op een gelijkwaardige verzorging en opvoeding door beide ouders;*
- *Ouders kunnen in een ouderschapsplan rekening houden met praktische belemmeringen die ontstaan in verband met de ontbinding van het huwelijk, echter uitsluitend voor zover en zolang de desbetreffende belemmeringen bestaan."*

Art. 1:251 lid 2 BW stelt dat ouders in geval van echtscheiding beide het gezamenlijk gezag behouden, tenzij een rechter anders bepaalt. Art. 1:251a BW stelt dat de rechter anders kan bepalen indien: ¹¹

¹¹ van Duijvendijk-Brand & Wortmann 2015, p. 179

- *"Daartoe door (een van) beide ouders een verzoek is gedaan, en;*
- *De rechter tot het oordeel komt dat, als het gezamenlijk gezag gehandhaafd blijft, er een onaanvaardbaar risico voor het kind is dat het tussen de ouders klem of verloren zal raken en niet te verwachten is dat hierin binnen afzienbare termijn verbetering komt, of;*
- *Toedeling van het gezag aan een der ouders anderszins in het belang van het kind noodzakelijk is."*

3.2.3. Echtscheiding

Er zijn verschillende manieren waarop een huwelijk in Nederland kan worden beëindigd. Volgens de wet wordt een huwelijk beëindigd door:

- *"De dood;*
- *Indien de vermiste, vermoedelijk overleden is dan wel overleden is verklaard, nog in leven is op de dag dat de achtergebleven echtgenoot een nieuw huwelijk of geregistreerd partnerschap aangaat; door voltrekking van dit huwelijk of geregistreerd partnerschap;*
- *Echtscheiding;*
- *Ontbinding van het huwelijk na scheiding van tafel en bed."*

In dit onderzoek staat de term echtscheiding centraal. Echter kunnen de omschreven knelpunten als gevolg van een echtscheiding die zich op de basisschool voordoen ook ontstaan als gevolg van scheiding van tafel en bed (art. 1:169 BW) of als gevolg van beëindiging van een geregistreerd partnerschap (art. 1:80c BW).

Er wordt gesproken van een echtscheiding wanneer een huwelijk definitief beëindigd wordt en daarmee alle juridische banden tussen ex-partners worden verbroken. Een echtscheiding kan slechts om één juridische reden worden aangevraagd, namelijk duurzame ontwrichting van het huwelijk zoals opgenomen in art. 1:151 en 1:154 BW. Dit houdt in dat de verhouding tussen beide partners binnen het huwelijk zo moeilijk is geworden, dat zij niet langer bij elkaar kunnen blijven. Echtscheiding is slechts mogelijk tussen echtgenoten die niet reeds van tafel en bed gescheiden zijn (art. 1:150 BW).

Een echtscheiding kan worden aangevraagd op verzoek van een van de echtgenoten, alsmede door een gezamenlijk verzoek. Wanneer de echtscheiding door een van de echtgenoten wordt verzocht dient hij in het verzoekschrift slechts aan te tonen dat het huwelijk duurzaam is ontwricht (art. 1:151 BW). Wanneer de andere echtgenoot geen

verweer voert zal de rechter de echtscheiding toewijzen op grond van art. 817 Rv. Wanneer de andere echtgenoot wel verweer voert, dient de echtgenoot die om de echtscheiding heeft verzocht concreet aan te geven door middel van het aanvoeren van bewijzen waaruit de duurzame ontwrichting bestaat (art. 1:152 en 1:154 BW). Als gevolg van een echtscheiding kan de rechter aan één van de ex-echtgenoten een verplichting tot de betaling van partneralimentatie opleggen (art. 1:157 BW). Daarnaast verandert een echtscheiding niets aan de verplichting van ouders tot voorziening in de kosten van verzorging en opvoeding. De rechter kan in de echtscheidingsbeschikking het bedrag bepalen dat de ouder, die de dagelijkse verzorging van het kind niet heeft, aan kinderalimentatie moet betalen (art. 1:404 lid 1 en 1:406 lid 1 BW).

3.2.4. Ouderschapsplan

Na een echtscheiding dienen ouders de gevolgen van de echtscheiding te regelen door middel van een echtscheidingsconvenant. Het echtscheidingsconvenant is vormvrij (HR 26 januari 1979 NJ 1980/19), echter dienen afspraken met betrekking tot minderjarige kinderen schriftelijk te worden vastgelegd (art. 815 Rv). Zo is in art. 1:247a BW het opstellen van een ouderschapsplan verplicht gesteld. Ouders zijn verplicht een ouderschapsplan toe te voegen bij een verzoek tot echtscheiding, waarin in ieder geval afspraken over de volgende onderwerpen zijn opgenomen:

- Zorgverdeling/contactregeling;
- Kinderalimentatie;
- Informatie-uitwisseling over belangrijke aangelegenheden met betrekking tot de minderjarige kinderen.

Daarnaast blijft de onderhoudsplicht uit art. 1:247 BW na echtscheiding voor beide wettelijk ouders van kracht. Wanneer een vader het kind niet heeft erkend en er geen wettelijk vaderschap is vastgesteld, is tussenkomt van de rechter noodzakelijk om tot vaststelling van de onderhoudsplicht te komen.¹²

3.2.5. Omgangsregeling

Zoals eerder gesteld is het opstellen van een ouderschapsplan wettelijk verplicht wanneer ouders voornemens zijn een echtscheiding aan te vragen. In dit ouderschapsplan dienen onder andere afspraken over de zorgverdeling en contactregeling te worden vastgelegd. Uit art. 1:377a BW blijkt dat een kind recht heeft op omgang met zijn ouders en met degene die in een nauwe persoonlijke betrekking tot het kind staat. Een van de verplichtingen van het ouderlijk gezag (art. 1:247 BW) is het

¹² 'Scheiden', *Rijksoverheid* 21 april 2015, <http://www.rijksoverheid.nl> (zoek op *scheiden*)

bevorderen van de ontwikkeling van de banden van het kind met de andere ouder. Deze verplichting blijft ook na echtscheiding bestaan. Wanneer een ouder de omgang van het kind met de andere ouder na echtscheiding in enige zin belemmert is dit dan ook in strijd met de wet en voldoet deze ouder niet aan zijn of haar ouderlijke plicht. Daarnaast heeft ook de niet met gezag belaste ouder het recht op en de verplichting tot omgang met het kind. Op verzoek van de met gezag belaste ouder kan de rechter een omgangsregeling vaststellen tussen het kind en de niet met gezag belaste ouder (art. 1:377a lid 2 BW).

De Staat heeft, als gevolg van art. 8 EVRM, de plicht om redelijkerwijs al het mogelijke te doen om de omgang te effectueren wanneer de omgangsregeling door (een van de) ouders niet wordt nageleefd. In de praktijk kunnen dan ook de volgende middelen worden ingezet om dit te realiseren: ¹³

- *"Begeleiding bij omgang, bijvoorbeeld door een bijzondere curator die ten behoeve van het kind wordt benoemd;*
- *Wijziging van de omgangsregeling, wanneer er bijvoorbeeld praktische problemen zijn waardoor deze niet kan worden nageleefd;*
- *Veroordeling tot medewerking aan de uitvoering van de omgangsregeling op straffe van een dwangsom;*
- *Tenuitvoerlegging van de omgangsregeling met behulp van de sterke arm, door middel van politiehulp (art. 812 Rv);*
- *Het treffen van een kinderschermingsmaatregel, bijvoorbeeld een omgangsondertoezichtstelling;*
- *Gezagswijziging dan wel wijziging van de hoofdelijke verblijfplaats van het kind."*

De Raad voor de Kinderbescherming (vanaf heden: Stichting Veilig Thuis) kan betrokken raken bij kinderen waarvan de ouders de omgangsregeling niet naleven. Het actief begeleiden van de omgangsregeling behoort echter niet tot de taken van Stichting Veilig Thuis, maar het onderzoeken van de noodzaak tot het instellen van een kinderschermingsmaatregel berust wel bij hen. Om deze reden is het van belang dat de basisschool op de hoogte is van hoe de omgangsregeling is vormgegeven en in hoeverre deze door ouders wordt nageleefd. Stichting Veilig Thuis kan de basisschool raadplegen gedurende het onderzoek, de basisschool dient deze informatie, vanuit de zorgplicht die de basisschool ten opzichte van haar leerlingen heeft, op verzoek van Stichting Veilig Thuis met medewerkers hiervan te delen.

¹³ van Duijvendijk-Brand & Wortmann 2015, p. 271 - 273

3.2.6. Informatieplicht

In dit onderzoek zijn meerdere aspecten van de informatieplicht van belang. Zo is de informatieplicht van gescheiden ouders ten opzichte van elkaar van belang, maar ook de informatieplicht van de basisschool richting ouders en andersom. Hierbij moet te allen tijde het gezag van ouders in acht worden genomen, omdat met gezag belaste ouders na echtscheiding recht hebben op andere informatie dan niet met gezag belaste ouders.

Informatieplicht van ouders onderling

Art. 1:377b BW stelt dat de met gezag belaste ouder de andere, niet met gezag belaste, ouder op de hoogte dient te stellen en te raadplegen bij beslissingen omtrent gewichtige aangelegenheden met betrekking tot de persoon en het vermogen van het kind. Indien het belang van het kind dit vereist, kan de rechter echter bepalen dat deze informatieplicht buiten toepassing blijft (art. 1:377b lid 2 BW).

Informatieplicht van basisschool naar ouders

Ouders met gezag hebben beide recht op dezelfde informatie van mensen die beroepshalve contact met hun kinderen hebben. Dit recht blijft na echtscheiding bestaan. Derden die beroepshalve beschikken over informatie over het kind hebben een wettelijke plicht tot informatieverstrekking aan de met gezag belaste ouders (art. 1:377c BW). Bij echtscheidingen kan het voorkomen dat een ouder zich verzet tegen informatieverstrekking aan de andere ouder. Dit verzet mag echter nooit een reden zijn voor weigering van informatie aan de andere ouder. De basisschool moet te allen tijde voldoen aan de informatieplicht die zij heeft ten opzichte van beide met gezag belaste ouders.

In 2013 oordeelde de Landelijke Klachtencommissie Onderwijs over een klacht over de informatieverstrekking van een basisschool dat als uitgangspunt hanteerde dat de leerkracht geen aparte rapportgesprekken met gescheiden ouders voerde. De Klachtencommissie adviseerde dat de desbetreffende basisschool dit beleid zou moeten herzien. Indien een van de ouders aangeeft onder geen beding samen met de andere ouder een gesprek te kunnen voeren, behoort de basisschool ouders de mogelijkheid te bieden voor een apart gesprek. Deze verplichting vloeit voort uit de actieve informatieplicht waaraan de basisschool moet voldoen, zoals gesteld in artikel 11 van de Wet op primair onderwijs.

Art. 1:377c BW stelt tevens dat de niet met gezag belaste ouder door derden die beroepshalve beschikken over informatie over het kind over bepaalde zaken dient te worden geïnformeerd. Zo moet de niet met gezag belaste ouder worden geïnformeerd

over belangrijke feiten en omstandigheden die de persoon van het kind of diens verzorging en opvoeding betreffen. Met betrekking tot de schoolloopbaan van het kind, vindt verstrekking van schoolinformatie voor de niet met gezag belaste ouder slechts plaats indien de desbetreffende ouder daartoe verzoekt. De niet met gezag belaste ouder dient op verzoek te worden geïnformeerd over de hoofdlijnen van de ontwikkeling en de schoolloopbaan van het kind. Van deze informatieverstrekking kan slechts worden afgeweken als de basisschool van mening is dat het informeren van de niet met gezag belaste ouder niet mogelijk is in verband met zwaarwegende belangen van het kind. Hierbij moet vooral worden gedacht aan de veiligheid van het kind (Wet bescherming persoonsgegevens, art. 33-34). De afweging of het belang van het kind kan worden geschaad door informatieverstrekking aan de niet met gezag belaste ouder moet de school zelf maken. Als er echter een uitspraak van een rechter is dat de ouders geïnformeerd moeten worden dan dient de school zich hieraan te houden. De school dient het belang van het kind altijd voor ogen te hebben. Informatie over het kind zal dan ook niet aan anderen dan aan de ouders worden verstrekt, met uitzondering van Stichting Veilig Thuis, voorheen het Advies- en Meldpunt Kindermishandeling, of een schoolarts (art. 11 Wet op primair onderwijs).

Informatieplicht van ouders naar school

Ouders dienen de school te informeren over relevante gebeurtenissen met betrekking tot het gezag van het kind, eventuele adreswijzigingen van ouders en wijziging van de woonplaats van het kind.¹⁴

3.2.7. Aansprakelijkheid

In echtscheidingssituaties kan de aansprakelijkheid van de basisschool van belang zijn, omdat in extreme gevallen de veiligheid van leerlingen in geding kan zijn. In hoge uitzondering kan het voorkomen dat een kind van gescheiden ouders door de 'verkeerde' ouder, zonder medeweten van de andere ouder, wordt meegenomen. Dit kan zich voordoen wanneer de basisschool onvoldoende op de hoogte is van de omgangsregeling en afspraken tussen gescheiden ouders. De aansprakelijkheid van basisscholen is een toezichthoudersaansprakelijkheid.¹⁵ De toezichthouder, bijvoorbeeld de leerkracht, heeft in verband met de bijzondere verhouding tussen leerkracht en leerling een verhoogde zorgplicht. Of een basisschool daadwerkelijk aansprakelijk is hangt echter af van de omstandigheden. In het burgerlijk recht kan er namelijk pas sprake zijn van aansprakelijkheid na het ontstaan van schade. Wanneer er sprake is van schade stelt art.

¹⁴ 'Protocol school en echtscheiding', *De Windroos* 24 april 2015, p. 6, <http://www.so4-dewindroos.nl> (zoek op *protocol school en echtscheiding*)

¹⁵ Van der Laan & Leopold 2013, p. 6

6:162 BW dat degene die jegens een ander een onrechtmatige daad pleegt, welke hem kan worden toegerekend, verplicht is de schade die de ander dientengevolge lijdt, te vergoeden. Wanneer een leerling onder schooltijd schade lijdt is het dan ook van belang om te kijken naar mogelijke oorzaken hiervan. Zo kan de schade zijn ontstaan vanwege een gebrek aan toezicht of het niet naleven van de veiligheidsvoorschriften. Het achterhalen van de oorzaak is bepalend bij het aansprakelijk stellen van de basisschool.

Naast de oorzaak van het ontstaan van schade, zijn een aantal omstandigheden tevens van belang bij het aansprakelijk stellen van de basisschool. Zo dient er rekening te worden gehouden met bijvoorbeeld het opleidingsniveau en de leeftijd van het kind. Maar ook persoonlijke omstandigheden van het kind spelen een rol. Wanneer een kind extra toezicht nodig heeft, als gevolg van een laag opleidingsniveau of door moeilijkheden in de persoonlijke situatie door bijvoorbeeld een echtscheiding, lijkt de inspanningsverplichting van de toezichthouder verder te reiken dan wanneer een kind geen extra toezicht nodig heeft (HR 12 augustus 2003 NJ 2004/260). Of een kind extra toezicht nodig heeft kan dan ook een rol spelen in de afweging van de rechter bij het aansprakelijk stellen van de basisschool.

4. Maatschappelijk kader

In het belang van het kind is de samenwerking tussen de basisschool, de ouders en het kind van essentieel belang. Hierbij wordt in onderlinge samenhang gewerkt aan dezelfde opvoedingsdoelen, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. Een echtscheiding kan deze samenwerking verstoren en de gevolgen van een echtscheiding op het kind zullen ook merkbaar zijn op de basisschool. Een goede samenwerking blijft dus, ook na een echtscheiding, essentieel. Bij de uiteenzetting van het maatschappelijk kader van de gevolgen van een echtscheiding die zich op een basisschool kunnen voordoen zijn een aantal aspecten van belang:

4.1. Rol van de basisschool in de begeleiding van het kind van gescheiden ouders

Voor een kind is het gezin een primaire bron van ondersteuning. Voor, tijdens en na een echtscheiding worden kinderen geconfronteerd met veel onzekerheden en veranderingen in deze ondersteuningsbron. De gevolgen van de geringe beschikbaarheid van ouders en het gedeeltelijke verlies van een ouder kunnen voor het kind grote consequenties hebben.¹⁶ De belangrijkste taak in de begeleiding van het kind door de leerkracht is dan ook het signaleren van veranderingen in de ontwikkeling van het kind. De leerkracht

¹⁶ Singendonk 2007, p. 47

vormt immers een essentiële schakel in het ontwikkelingsproces van het kind. De leerkracht heeft de verantwoordelijkheid te allen tijde het belang van het kind te behartigen en dit zowel naar het kind als naar ouders toe te communiceren.

4.2. Rol van de basisschool ten opzichte van gescheiden ouders

De samenleving doet de laatste jaren een groot beroep op basisscholen om aandacht te besteden aan opvoeding. Naast de ouders wordt de basisschool als belangrijkste instantie gezien voor de sociale en morele ontwikkeling van het kind. In januari 1999 is, naar aanleiding van een onderzoek van dhr. Klaassen en dhr. Leeferink van de Universiteit Nijmegen, geconcludeerd dat de basisschool een cruciale rol in de opvoeding van het kind in neemt en dat ouders en de basisschool samen moeten werken aan gewenste opvoedingsdoelen. Deze gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid lijkt de laatste jaren zelfs nog meer toegenomen te zijn. Echter moet hierbij niet voorbij worden gegaan aan de primaire taak van de leerkracht, namelijk het les geven. Er dient een duidelijke scheiding in taken te zijn ten opzichte van de gedeelde opvoedingsverantwoordelijkheid, hiervoor zijn duidelijke afspraken tussen de basisschool en ouders noodzakelijk.¹⁷

4.3. Competenties basisschoolleerkrachten

Om de kwaliteit van het onderwijs in Nederland te waarborgen is in 2006 de beroepsrol en bijbehorende competenties waar een leerkracht aan dient te voldoen opgenomen in de Wet op de beroepen in het onderwijs (wet BIO, 2006). In de praktijk hangen deze competenties duidelijk samen met een aantal taken en verantwoordelijkheden ten aanzien van de leerlingen, zoals hieronder beschreven:

- *"Interpersoonlijke competentie:*
Een leerkracht bevordert een goede onderlinge samenwerking en goede sfeer in de klas;
- *Pedagogische competentie:*
Een leerkracht bevordert de sociaal-emotionele ontwikkeling van leerlingen;
- *Vakinhoudelijke competentie:*
Een leerkracht dient leerlingen de kennis bij te brengen die zij nodig hebben om in de samenleving te kunnen functioneren;
- *Organisatorische competentie:*
Een leerkracht bevordert een overzichtelijke, ordelijke, taakgerichte sfeer in de klas."

¹⁷ 'Protocol school en echtscheiding', *De Windroos* 24 april 2015, p.7, <http://www.so4-dewindroos.nl> (zoek op *protocol school en echtscheiding*)

4.4. Werkwijze leerkrachten KJS

Op dit moment werken leerkrachten van de KJS volgens de 1-zorgroute.¹⁸ Met behulp van deze zorgroute wil de KJS het volgende bereiken:

- *"Afstemming van het onderwijs op de onderwijsbehoeften van de leerlingen en het handelingsgericht en planmatig leren omgaan met verschillen in onderwijsbehoeften tussen leerlingen*
- *Vroegtijdig signaleren van leerlingen die extra aandacht nodig hebben (preventie) en proactief interveniëren als dreigt dat leerlingen een leerachterstand oplopen*
- *Bieden van passende onderwijsarrangementen voor leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften (Passend Onderwijs)*
- *Vergroten van de competenties van leerkrachten om binnen een groep doelgericht zorg op maat te bieden aan leerlingen*
- *Geven van impulsen om de kwaliteit van het onderwijs en de zorg in de school te verbeteren*
- *Transparant maken en verbeteren van de zorgstructuur in school met leerkrachten die verantwoordelijk zijn voor het onderwijs en de zorg aan leerlingen in hun groep met een duidelijke taak voor de intern begeleider en met een schoolleider die de kwaliteit van de zorg in de school bewaakt en aanstuurt op een schoolcultuur waarin het gewoon is om met verschillen in onderwijsbehoeften tussen leerlingen om te gaan.*
- *Stimuleren en vormgeven aan samenwerking tussen onderwijs en zorg binnen de regio."*

Leerkrachten van de KJS zijn door het gebruik van de 1-zorgroute zeer gericht op het voldoen aan de verschillende onderwijsbehoeften van de leerlingen en worden dan ook met enige regelmaat bijgeschoold over de mogelijkheden op dit gebied.

4.5. Neutraliteit

De basisschool is primair gericht op het geven van onderwijs en het behartigen van het belang van het kind, niet op de begeleiding van gescheiden ouders. Om het belang van het kind en diens rust en veiligheid te waarborgen dient de basisschool neutraal ten opzichte van het conflict tussen gescheiden ouders te zijn. Leerkrachten van de basisschool dienen te alle tijden te streven naar het uitdragen van deze neutraliteit naar het kind door neutraal over beide gescheiden ouders te kunnen praten. Het is tevens de verantwoordelijkheid van de leerkrachten en de directie van de basisschool om ouders op deze neutraliteit te wijzen.

¹⁸ Koningin Julianaschool zorgplan 2011-2015, p. 5

4.6. Werkwijze KIES-professionals

De KIES-professionals die voor dit onderzoek zijn geraadpleegd zijn allen in het bezit van een KIES-certificaat. Dit certificaat is verkregen door het volgen van de KIES-training. Deze training is geschikt voor professionals die de capaciteiten en mogelijkheden hebben om intensieve interventies uit te voeren gericht op de beïnvloeding van ouder-kindinteracties en empowerment. Het gaat daarbij om de coaching en ondersteuning van kinderen met gescheiden ouders, zowel individueel als in het groepsproces. Met betrekking tot de gescheiden ouders van de kinderen is de KIES-training gericht op het overdragen van opvoedingsstrategieën gericht op het voorkomen en verminderen van echtscheidingsproblematiek en daaruit voortkomende (gedrags)problemen bij kinderen. Een belangrijk aspect van de KIES-werkwijze is ook het bevorderen van de autonomie en zelfregulatie van zowel kind als ouders. De interventie aan de kinderen kan worden aangeboden op school en bestaat uit acht sessies van ongeveer 60 tot 90 minuten per keer. De KIES basistraining biedt deelnemers een goede vervolg ondergrond naast de eigen opleiding en reeds opgedane werkervaring voor het uitvoeren van KIES-interventies en tevens een aantal technieken en materialen om kinderen en ouders succesvol te ondersteunen bij het omgaan met uiteenlopende situaties en scheidingsproblemen van kinderen en ouders.¹⁹

4.7. Eerder onderzoek

In 2014 heeft de Nationale Kinderombudsman een onderzoek naar de gevolgen van een echtscheiding op het kind uitgevoerd, aanleiding hiervan was het stijgende aantal meldingen bij Stichting Veilig Thuis als gevolg van echtscheidingsproblematiek. In dit onderzoek zijn de gevolgen van een echtscheiding op het kind uitvoerig uiteengezet. In het onderzoek van de Nationale Kinderombudsman wordt nadrukkelijk benoemd dat een echtscheiding niet in alle gevallen schadelijk is voor het kind. Dit is bijvoorbeeld niet het geval wanneer een echtscheiding een einde maakt aan dagelijkse conflicten waardoor er na de echtscheiding juist weer rust in huis is. Echtscheidingen waarbij de strijd en conflicten tussen ouders na de echtscheiding continueren leiden voor kinderen echter tot een verhoogd risico in problemen in de ontwikkeling op latere leeftijd. Zo blijkt dat kinderen die op basisschoollleeftijd een conflictueuze echtscheiding hebben meegemaakt later een hogere kans op delinquent- en agressief gedrag hebben. Daarnaast kampen zij op latere leeftijd veelal met een laag zelfbeeld en depressieve gevoelens. Tot slot kunnen zij op latere leeftijd meer problemen op school ervaren.²⁰ Het is dan ook van belang dat kinderen die op basisschoollleeftijd een echtscheiding meemaken door alle betrokken

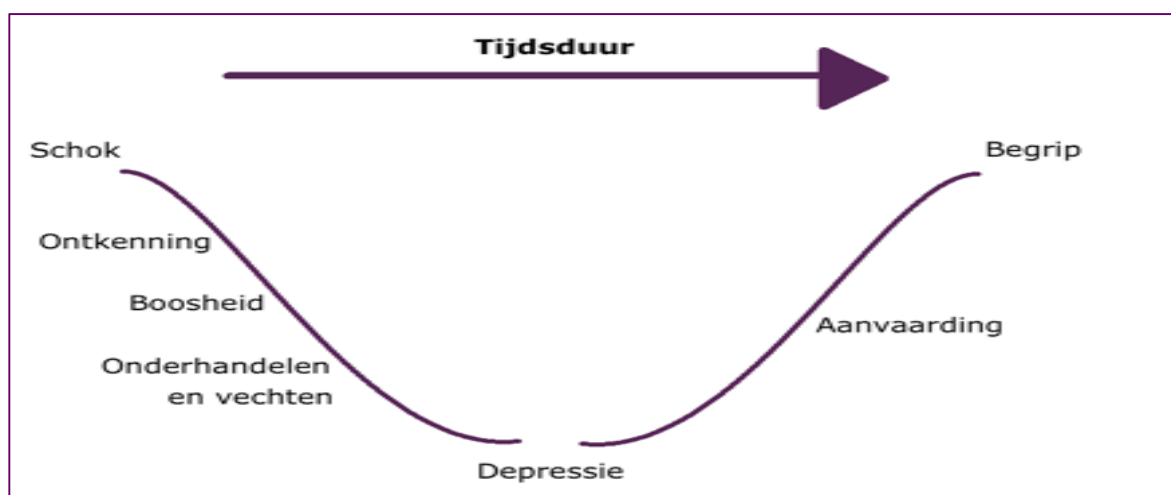
¹⁹ 'Basis training', *Kies voor het kind* 18 juni 2015, <http://kiesvoorhetkind.nl> (zoek op *basis training*)

²⁰ Nationale Kinderombudsman 2014, p. 16

partijen, waaronder de basisschool, zo goed mogelijk tijdens dit proces worden begeleid om problemen op latere leeftijd te beperken.

Psychiater Elisabeth Kübler-Ross omschrijft in haar boek, *lessen voor levenden*, vijf fasen die mensen na een traumatische ervaring geheel of gedeeltelijk doorlopen. Een echtscheiding valt onder deze traumatische ervaringen, gescheiden ouders en hun kinderen doorlopen na een echtscheiding dan ook dezelfde fasen als beschreven door mevrouw Kübler-Ross.²¹ Iedere fase gaat met andere emoties gepaard, waardoor iedere fase wordt gekenmerkt door bepaald gedrag. Om het gedrag van gescheiden ouders beter te kunnen begrijpen is het dan ook van belang om inzicht te krijgen in het verloop van dit rouwproces. Hierbij dient in acht te worden genomen dat beide ouders deze fasen op verschillende momenten, afzonderlijk van elkaar kunnen doorlopen. Hierdoor kan het gedrag van gescheiden ouders van elkaar afwijken. Kinderen kunnen deze fasen afzonderlijk van hun ouders doorlopen, ook kan de mate waarin zij bepaalde fasen ervaren afwijken van hoe hun ouders dat doen. Ook kunnen de fasen waarin gescheiden ouders en hun kinderen zich bevinden per studiejaar verschillen, waardoor het noodzakelijk is dat alle leerkrachten binnen de basisschool deze fasen kunnen herkennen. Psychiater Elisabeth Kübler-Ross heeft een schematische opstelling samengesteld, zoals te zien in figuur 1, waarin de verschillende fasen van rouwverwerking worden weergegeven.²²

Figuur 1²³

²¹ Kübler-Ross 2006, p. 79 - 106

²² 'Rouw', *Stichting de Nationale Mediator* 2 mei 2015, <http://denationalemediator.blogspot.nl> (zoek op rouw)

²³ 'De rouwcurve bij een scheiding', *Nieuwe stap* 2 mei 2015, <http://nieuwestap.nl> (zoek op rouwcurve)

Deze opstelling bevat vijf verschillende fases die ieder gepaard gaan met verschillende emoties, zoals uiteengezet op de volgende pagina.²⁴

1. Ontkenning

In de eerste fase van het rouwproces proberen gescheiden ouders zichzelf te beschermen door de echtscheiding en voorafgaande gebeurtenissen te ontkennen. Kinderen doen dit ook, door te ontkennen dat hun ouders uit elkaar gaan. Door dit te ontkennen hoeven zij niet tegelijkertijd met alle emotionele gevolgen hiervan om te gaan, maar worden de gebeurtenissen als het ware gedoseerd erkend en verwerkt. Afsluiting van deze fase kenmerkt zich veelal door het zoeken naar een schuldige. Voor gescheiden ouders is dit veelal de andere ouder, kinderen zoeken de schuld veelal bij zichzelf.

2. Boosheid

In de tweede fase van het rouwproces staat boosheid jegens de echtscheiding centraal. In deze fase laten gescheiden ouders hun verdriet omtrent de echtscheiding niet toe, maar zijn zij zeer gefocust op hun boosheid jegens de schuldige, wat veelal de andere ouder is. Kinderen uiten deze boosheid veelal jegens zichzelf en beide ouders. Deze boosheid kan zich tevens op andere vertrouwde personen, zoals de leerkracht, richten. Het aanwijzen van een schuldige is een psychologisch verdedigingsmiddel met als doel het ontwijken van verdriet en het gevoel van verlies.

3. Onderhandelen en vechten

De derde fase begint wanneer gescheiden ouders merken dat boosheid hen niet verder helpt. Deze fase wordt veelal gekenmerkt door het recht in eigen hand nemen. Dit is de fase waarin gescheiden ouders zich veelal wenden tot buitenstaanders met als doel het kweken van begrip. In deze fase lijken ouders zichzelf veelal doelen te stellen alles eraan te doen om de schuldige hen niet klein te laten krijgen. Kinderen lijken in deze fase veelal te beseffen dat hun ouders echt uit elkaar zijn, zij zullen in deze fase zelf actie ondernemen om te proberen hun ouders weer bij elkaar te krijgen.

4. Depressie

In de vierde fase is het verdriet om de echtscheiding niet langer te ontkennen. In deze fase erkennen gescheiden ouders veelal dat hun boosheid en tegenaanvallen niet werken, waarna depressieve gevoelens kunnen optreden. In deze fase staan dan

²⁴ Singendonk 2007, p. 47-52
Kormos & Spruijt 2014 p. 23

ook schuldgevoelens en gevoelens van falen centraal, zowel richting zichzelf als richting hun kinderen. Kinderen ervaren in deze fase met name verdriet om het verlies van de vertrouwde situatie. Ook kunnen kinderen een van hun ouders deels verliezen, doordat zij hen door de echtscheiding minder vaak zullen zien. Kinderen hebben in deze fase veel moeite met het accepteren van de nieuwe situatie, wat voor het kind veel onrust met zich mee kan brengen.

5. Aanvaarding

Na verloop van tijd wordt in de laatste fase het verdriet om de echtscheiding geaccepteerd. Zoals eerder genoemde tabel aangeeft, is dit de fase met de langste tijdsduur. In deze laatste fase van het rouwproces hebben gescheiden ouders hun verlies geaccepteerd en zijn zij weer in staat om contacten met anderen te leggen, waar in sommige gevallen een nieuwe partner uit voort kan komen. Tevens lijken gescheiden ouders pas na deze laatste fase en volledige acceptatie van het verlies begrip te krijgen voor de gevoelens van de ex-partner. Kinderen lijken in deze fase gewend aan de nieuwe situatie, waardoor de rust voor hen langzaam terug keert.

5. Resultaten

Dit hoofdstuk is gericht op beantwoording van de deelvragen, zoals eerder uiteengezet in de inleiding van dit onderzoek. De eerste deelvraag is gericht op het uiteenzetten van de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op dit moment op de KJS voordoen. Deze knelpunten zijn beschreven met behulp van alle leerkrachten die werkzaam zijn op de KJS. De tweede deelvraag gaat dieper in op eventuele achterliggende factoren van deze knelpunten, ten aanzien van zowel gescheiden ouders als hun kinderen. Deze achterliggende factoren zijn beschreven aan de hand van de professionele visie van de geïnterviewde KIES-professionals. In de derde deelvraag worden handvatten aangereikt om met de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen om te kunnen gaan, deze kunnen door leerkrachten van de KJS worden ingezet om de knelpunten als gevolg van echtscheidingen te beperken. Ook de derde methoden die in de derde deelvraag zijn beschreven aan de hand van de professionele visie van de geïnterviewde KIES-professionals. Iedere deelvraag wordt afgesloten met een samenvatting.

5.1. Welke knelpunten als gevolg van echtscheidingen worden op de KJS ervaren?

Om antwoord te geven op de vraag welke knelpunten als gevolg van echtscheidingen op de KJS worden ervaren heeft er op 11 maart 2015 een focusgroep-interview met de leerkrachten van de KJS plaats gevonden. Tijdens dit focusgroep-interview kregen leerkrachten de kans om te vertellen welke knelpunten als gevolg van echtscheidingen zij zoal ervaren en hoe zij daar op dit moment mee om gaan.

In het focusgroep-interview kwam naar voren dat leerkrachten van de KJS op verschillende gebieden knelpunten als gevolg van echtscheidingen ervaren. Zo worden knelpunten ervaren ten opzichte van gescheiden ouders, ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders en op het gebied van kennis met betrekking tot de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen. Deze gebieden en de bijbehorende knelpunten zullen hieronder uiteen worden gezet.

5.1.1. Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders

Alle leerkrachten van de KJS hebben in het focusgroep-interview aangegeven kinderen van gescheiden ouders in de klas te hebben (gehad). Ten opzichte van de ouders van deze kinderen worden meerdere knelpunten ervaren.

Communicatie

Met betrekking tot de communicatie met gescheiden ouders wordt als grootste knelpunt genoemd dat leerkrachten door ouders worden betrokken bij de strijd. Veelal leggen gescheiden ouders de problematiek rondom de echtscheiding neer bij de leerkracht. Hierbij lijken zij echter voorbij te gaan aan de rol van de leerkracht, namelijk het behartigen van het belang van het kind. Leerkrachten van de KJS hebben aangegeven het moeilijk te vinden om ouders hierop te wijzen, omdat zij de vertrouwensband met ouders niet willen verstoren. Hierbij dient in overweging te worden genomen dat de KJS de enige openbare basisschool in een dorp met slechts circa 4.000 inwoners is.²⁵ Veel leerkrachten van de KJS wonen tevens zelf in het dorp. Dit maakt dat leerkrachten veel gescheiden ouders persoonlijk kennen en hen, ook buiten werktijd, veel tegen komen. Het waarborgen van de vertrouwensband van leerkrachten van de KJS met ouders van hun leerlingen is dan ook een zeer belangrijk aspect dat bij het omgaan met deze problematiek in acht genomen dient te worden.

Informereren

Daarnaast is de informatieplicht die zij vanuit de wet hebben voor leerkrachten van de KJS niet duidelijk genoeg, waardoor zij het moeilijk vinden om te bepalen welke informatie met welke ouder gedeeld dient te worden. Hierbij worden voorbeelden genoemd van gescheiden ouders waarvan een ouder continu informatie betreffende de schoolontwikkelingen van het kind opvraagt, terwijl de andere ouder dit niet doet. Leerkrachten vinden het moeilijk om hierbij in te schatten of ze alle informatie die zij aan de ene ouder verschaffen, in dit geval ook aan de andere ouder moeten mededelen. Dit geldt ook voor documenten als schoolrapporten van het kind.

Ook kunnen leerkrachten moeite hebben om met gescheiden ouders te bespreken dat hun kind, al dan niet gepaard met gedragsveranderingen, (tijdelijk) mindere leerprestaties lijkt te hebben. Hier ervaren de leerkrachten met name moeilijkheden mee wanneer zij vermoeden dat dit te wijten is aan de echtscheiding.

5.1.2. Knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders

Alle leerkrachten van de KJS hebben in het focusgroep-interview aangegeven kinderen van gescheiden ouders in de klas te hebben (gehad). Hierbij worden meerdere knelpunten ervaren.

²⁵ 'Inwonersaantal Heerjansdam', *Stadindex* 26 april 2015, <http://www.stadindex.nl> (zoek op *Heerjansdam*)

Emotionele gevolgen van de echtscheiding

Als grootste knelpunt wordt genoemd dat kinderen van gescheiden ouders veelal emotionele instabiliteit ervaren. Hierbij worden voorbeelden genoemd van kinderen die normaliter rustig van aard zijn, die ineens meerdere malen per week woedeaanvallen in de klas hebben. De leerkrachten vinden het hierbij met name lastig om in te schatten in hoeverre kinderen van gescheiden ouders hierbij behoefte hebben aan (extra) ondersteuning. Leerkrachten van de KJS vinden het op dit moment moeilijk om te achterhalen in hoeverre deze gedragsveranderingen daadwerkelijk het gevolg zijn van de echtscheiding. Gezien de complexe problematiek van echtscheidingen, vinden leerkrachten het dan ook lastig om in te schatten wanneer het kind op basis van de echtscheidingsproblematiek doorverwezen dient te worden naar hulpverlenende instanties.

Daarnaast noemen leerkrachten van de KJS dat omgaan met de loyaliteit van het kind naar beide ouders soms lastig is. Hierbij worden voorbeelden genoemd van kinderen die bij een leerkracht hebben aangegeven niet meer naar papa toe te willen. De leerkrachten geven aan dat zij het in deze gevallen moeilijk vinden om op het kind te reageren, omdat zij zowel het kind als beide ouders niet willen afvallen.

Vertrouwensband

Tot slot geven de leerkrachten van de KJS aan dat het voor hen soms moeilijk is om de vertrouwensband met het kind in stand te houden als het kind zorgwekkende informatie met hen deelt. De meeste kinderen van gescheiden ouders vragen hierbij expliciet aan de leerkrachten of zij het niet tegen hun ouders willen vertellen. Hierbij kan worden gedacht aan kinderen die aan de leerkracht vertellen moeite te hebben met de nieuwe partner van één van hun ouders of last te hebben van alle plotselinge veranderingen. Wanneer het kind hier zodanig negatief door wordt beïnvloed is de leerkracht, vanuit de meldplicht, verplicht dit met ouders te bespreken. Leerkrachten hebben aangegeven het soms moeilijk te vinden om dit duidelijk bij het kind aan te geven, zonder dat het kind het vertrouwen in de leerkracht verliest of zich in de steek gelaten voelt.

5.1.3. Knelpunten als gevolg van een gebrek aan over de wet- en regelgeving van echtscheidingen

In het focusgroep-interview kwam duidelijk naar voren dat er op dit moment een gebrek aan kennis onder de leerkrachten is over de wet- en regelgeving met betrekking tot echtscheidingen en de rechten en plichten die dit voor leerkrachten met zich meebrengt. Door dit gebrek kan er voor alle betrokken partijen onduidelijkheid ontstaan over ieders rechten en plichten. Hierbij worden voorbeelden genoemd van situaties waarin

leerkrachten niet op de hoogte zijn van bij welke ouder(s) het gezag berust. Hierdoor ontstaat onduidelijkheid en wordt de wettelijke informatieplicht niet altijd naar behoren uitgevoerd. Hierdoor kan tevens, onbedoeld, aan het belang van het kind voorbij worden gegaan.

5.1.4. Samenvatting

Voordat dit onderzoek daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan aanvulling van de kennis met betrekking tot de problematiek van echtscheidingen voor leerkrachten van de KJS, zijn de huidige knelpunten die zich op dit gebied voordoen in kaart gebracht. Deze knelpunten zijn onder te verdelen in drie verschillende categorieën, te weten:

- Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders, met name in de communicatie en in het informeren van beide ouders over de schoolloopbaan en eventuele zorgen als gevolg van de echtscheiding op het kind;
- Knelpunten ten opzichte van de kinderen van gescheiden ouders, met name op het gebied van de emotionele gevolgen van een echtscheiding op het kind;
- Knelpunten die zich voordoen als gevolg van een gebrek aan kennis over de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen.

Doel van dit onderzoek is dan ook om methoden om adequaat met deze knelpunten om te kunnen gaan te bieden, aan de hand van de visie van KIES-professionals die hierin gespecialiseerd zijn. De visie van de KIES-professionals zal in de volgende deelvragen worden behandeld en uiteindelijk worden verwerkt in een bruikbaar echtscheidingsprotocol dat leerkrachten van de KJS in de praktijk kunnen gebruiken als document om op terug te vallen bij echtscheidingssituaties.

5.2. Wat is volgens de KIES-professionals de oorzaak van deze knelpunten?

Om antwoord te geven op de vraag wat volgens KIES-professionals de oorzaak van deze knelpunten is, hebben er op 14, 15 en 16 april 2015 interviews plaatsgevonden met drie KIES-professionals. Deze professionals hebben ieder met gescheiden ouders en hun kinderen te maken vanuit een andere beroepsrol, te weten vanuit de rol van een school maatschappelijk werker, een kinder- en gezinscoach en een kindervertherapeut. Deze professionals zijn allemaal in het bezit van het KIES-certificaat en krijgen allemaal te maken met kinderen van gescheiden ouders die de basisschoolleeftijd hebben. Twee van de drie KIES-professionals hebben aanvullende modules bij KIES gevolgd waardoor zij ook in staat zijn de gescheiden ouders van deze kinderen te

begeleiden. De KIES-professionals hebben in de interviews ieder vanuit hun individuele, professionele visie vragen beantwoord. Tijdens het bespreken van de oorzaken van de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich voordoen op de KJS droegen de KIES-professionals echter veelal dezelfde oorzaken aan. De knelpunten en bijbehorende oorzaken zullen hieronder uiteen worden gezet.

5.2.1. Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders

Zoals eerder behandeld doen zich op de KJS op dit moment meerdere knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders voor. Deze knelpunten en, door KIES-professionals aangedragen, oorzaken zullen op de volgende pagina uiteen worden gezet.

Knelpunten met betrekking tot de communicatie met gescheiden ouders

Met betrekking tot de communicatie met gescheiden ouders is door leerkrachten van de KJS als grootste knelpunt genoemd dat de leerkrachten door ouders worden betrokken bij de strijd. Veelal leggen gescheiden ouders de problematiek rondom de echtscheiding neer bij de leerkracht en kunnen zij proberen de leerkracht te overtuigen van hun eigen gelijk. Alle drie de KIES-professionals herkennen dit, zij hebben aangegeven dat dit misschien wel het moeilijkste is van het werken met gescheiden ouders. De KIES-professionals zijn opgeleid om hiermee om te gaan, zij krijgen hier werkelijk iedere dag mee te maken en hebben daardoor meer inzicht in achterliggende oorzaken van dit gedrag van gescheiden ouders. Veel knelpunten in de communicatie met gescheiden ouders doen zich voor omdat (een van de) gescheiden ouders de hulpverlener, of in dit geval de leerkracht, proberen te overtuigen van hun eigen gelijk. Er zijn meerdere redenen die schuil kunnen gaan achter dit gedrag. Voor leerkrachten is het hierbij van belang om inzicht te krijgen in het proces dat ouders doormaken na een echtscheiding, dit wordt ook wel een rouwproces genoemd.

Knelpunten met betrekking tot het informeren van gescheiden ouders

Ook ten opzichte van het informeren van gescheiden ouders worden op de KJS knelpunten ervaren. Waar leerkrachten met name behoefte aan hebben is meer informatie over de oorzaken waardoor gescheiden ouders moeite lijken te hebben met het erkennen van de gevolgen van de echtscheiding op hun kind. Ook KIES-professionals krijgen hier dagelijks mee te maken. Een van de KIES-professionals heeft aangegeven dat wanneer zij een kind van gescheiden ouders gaat begeleiden bij het verwerken van de echtscheiding, zij de gescheiden

"Niet alleen het kind wordt door mij begeleid, ik ga ook echt met ouders kijken wat zij vanuit hun ouderrol kunnen doen om hierin ondersteuning te bieden. Dit betekent vaak dat ouders ook met zichzelf aan de slag moeten."

- KIES-professional 3

ouders er altijd op wijst dat ook zij aan zichzelf zullen moeten werken en dat de verwerking van de echtscheiding niet alleen op het kind berust. Het niet kunnen erkennen van de gevolgen van de echtscheiding op hun kind heeft zoals eerder gesteld met meerdere factoren te maken. Voor leerkrachten is het dan ook van belang inzicht te hebben in de rouwfases, zoals beschreven in het maatschappelijk kader, en bijbehorende emoties die ouders na een echtscheiding doorlopen, en dit ook naar gescheiden ouders kunnen erkennen. Tevens kan na een echtscheiding de nadruk komen te liggen op de rol van ex-partners, de rol van ouders kan hierbij (tijdelijk) op de achtergrond raken. Een van de KIES-professionals geeft aan dat gescheiden ouders het gevoel kunnen hebben al te hebben gefaald in de rol van partner, waardoor zij het falen in de rol als ouder proberen te bagatelliseren door de negatieve gevolgen van de echtscheiding op hun kind niet te erkennen en andere verklaringen voor het gedrag van het kind te zoeken.

Met betrekking tot het informeren van gescheiden ouders over de schoolloopbaan van hun kind kunnen knelpunten optreden als gevolg van de voortdurende strijd als ex-partners. Als gevolg van deze strijd en het uiteen kunnen lopen van de verschillende rouwfases die gescheiden ouders doorlopen, zijn zij veelal niet in staat om op een constructieve manier met elkaar te communiceren. Hierdoor zullen gescheiden ouders elkaar dus veelal niet informeren of gelijktijdig geïnformeerd willen worden. Dit geldt echter niet voor alle gescheiden ouders. In sommige gevallen zullen gescheiden ouders elkaar na de echtscheiding blijven informeren over de ontwikkelingen van hun kind. Het is dan ook van belang om te allen tijde rekening te houden met de situatie, omdat geen echtscheiding hetzelfde is. Ongeacht de situatie, de leerkracht zal te allen tijde aan haar wettelijke informatieplicht moeten voldoen. De omvang van deze informatieplicht is eerder uiteengezet in het juridische kader van dit onderzoek. Tevens zal dit in sommige gevallen een dubbele informatieplicht ten opzichte van gescheiden ouders betekenen, zoals eveneens uiteengezet is in de uitspraak van de Hoge Raad in het juridische kader.

5.2.2. Knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders

Zoals eerder gesteld doen zich op de KJS meerdere knelpunten voor ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders, deze knelpunten en mogelijke oorzaken hiervan zullen hieronder uiteen worden gezet.

Emotionele gevolgen van de echtscheiding

Door leerkrachten van de KJS is als grootste knelpunt genoemd dat kinderen van gescheiden ouders veelal emotionele instabiliteit ervaren. Voor leerkrachten kan het moeilijk zijn om voldoende op deze emotionele instabiliteit in te spelen, mede doordat zij niet altijd een inschatting kunnen maken in hoeverre deze instabiliteit het gevolg is van

de echtscheiding. Alle KIES-professionals benoemen dat dit volledig af hangt van de situatie, het karakter van het kind en hoe de gescheiden ouders met de nieuwe situatie omgaan. Zo kan het zijn dat ouders na hun echtscheiding op goede voet met elkaar blijven en hun kind de ruimte geven om zijn of haar gevoelens te ervaren en deze bij beide ouders kwijt te kunnen. In zo'n geval zou een kind nog steeds met emotionele instabiliteit kunnen kampen, bijvoorbeeld door alle veranderingen die de echtscheiding met zich meebrengt, terwijl de gescheiden ouders hun kind wel zo goed mogelijk ondersteunen bij de verwerking van de echtscheiding. Ongeacht de situatie en hoe ouders hiermee omgaan zijn er, volgens KIES-professionals, een aantal gevolgen van echtscheidingen die door alle kinderen die hiermee te maken krijgen worden ervaren. In welke mate deze gevolgen worden ervaren is echter wel van een aantal factoren afhankelijk, zoals de leeftijd en het karakter van het kind en de ernst van conflicten tussen de ouders. De gevolgen van een echtscheiding op het kind kunnen zijn:

- Minder schoolprestaties;
- Minder vertrouwen in de toekomst;
- Veel piekeren of wakker liggen;
- Last van hechtingsproblematiek;
- Loyaliteitsconflict ervaren;
- Last van verschillende opvoedstijlen.

Naast het individuele karakter van het kind en van de situatie dient er tevens in acht te worden genomen dat ook kinderen het rouwproces dat gescheiden ouders na de echtscheiding doorlopen, zoals beschreven in het maatschappelijk kader, meemaken. Kinderen verliezen na een echtscheiding hun vertrouwde situatie. Tevens kunnen zij een ouder deels verliezen, omdat zij deze als gevolg van de echtscheiding en het verhuizen van de desbetreffende ouder minder zullen zien. Het kind kan deze fases afzonderlijk van zijn of haar ouders doorlopen. Ook kan de fase waarin een kind zich bevindt per studiejaar, soms meerdere malen, wisselen.

Veilig Thuis

Wanneer een kind zodanig te lijden heeft onder de gevolgen van de echtscheiding dat het functioneren in de klas wordt belemmerd, kan dit voor de leerkracht aanleiding zijn om, in samenspraak met de ouders en de intern begeleider, een melding bij stichting Veilig Thuis (voorheen Algemeen Meldpunt Kindermishandeling) te doen. Stichting Veilig Thuis zal na deze melding een onderzoek naar de situatie van het kind instellen. Hierbij zullen zowel de ouders, het kind als de leerkracht worden geraadpleegd. Doel van dit onderzoek

is het in kaart brengen van veranderingsmogelijkheden voor gescheiden ouders en hen daartoe te motiveren.²⁶

5.2.3. Knelpunten als gevolg van een gebrek aan kennis met betrekking tot de wet- en regelgeving en gevolgen van echtscheidingen

Zoals eerder behandeld doen zich op de KJS op dit moment tevens knelpunten voor als gevolg van een gebrek aan kennis met betrekking tot de wet- en regelgeving van echtscheidingen. Hierbij kan worden gedacht aan onduidelijkheid over welke ouder het gezag heeft en over hoe de omgangsregeling eruit ziet. Ook dit is iets wat KIES-professionals herkennen. Knelpunten waar KIES-professionals veelal mee te maken krijgen doen zich met name voor op het gebied van gezag. Voor de start van een KIES-traject is namelijk toestemming van beide met gezag belaste ouders vereist. Echter zijn niet altijd beide ouders het eens met het instellen van een dergelijk traject. Ook basisschoolleerkrachten kunnen hier tegenaan lopen, wanneer zij een kind bijvoorbeeld willen doorverwijzen om beter begeleid te worden bij de verwerking van de echtscheiding. Deze onduidelijkheid lijkt echter niet alleen voor te komen onder de leerkrachten. Ook gescheiden ouders lijken veelal niet voldoende op de hoogte te zijn van de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen en van de rechten en plichten die hier voor hen uit voortvloeien.

Hoe een leerkracht hier, ten opzichte van gescheiden ouders en met inachtneming van haar verplichtingen die volgen uit de wet, zo goed mogelijk op kan inspelen zal in het volgende hoofdstuk worden behandeld.

5.2.4. Samenvatting

Voordat dit onderzoek daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan aanvullende kennis met betrekking tot de problematiek van echtscheidingen voor leerkrachten van de KJS, zijn de mogelijke oorzaken van de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op dit moment op de KJS voordoen in kaart gebracht. Hierbij is gekeken naar mogelijke oorzaken van zowel het gedrag van gescheiden ouders als naar het gedrag van kinderen van gescheiden ouders.

Met betrekking tot het gedrag van de gescheiden ouders is het van belang hun individuele emoties en gevoelens ten opzichte van de echtscheiding te erkennen, maar er dient ook rekening te worden gehouden met de omstandigheden van de situatie. Niet in alle echtscheidingsituaties zullen ouders na de echtscheiding niet meer met elkaar

²⁶ 'Doelstelling', *Stichting Veilig Thuis* 2 mei 2015, <http://www.vooreenveiligthuis.nl> (zoek op *doelstelling*)

communiceren. De ene ouder kan al verder zijn in het rouwproces dan de andere ouder. Beide ouders zullen hierdoor anders met de situatie omgaan en zich daarom op een bepaalde manier gedragen. Voor een leerkracht is het van belang deze gevoelens te erkennen en hier op een manier passend binnen de beroepskaders van de rol als leerkracht mee om te gaan.

Met betrekking tot de kinderen van gescheiden ouders is het met name van belang op de hoogte te zijn van de mogelijke gevolgen van een echtscheiding op het kind, maar hierbij in acht te nemen dat de mate waarin deze gevolgen zich kunnen voordoen sterk afhankelijk is van het karakter van het kind en van de situatie. Ook spelen de fases van het rouwproces van psychiater Kübler-Ross een belangrijke rol. Daarnaast is het van belang op de hoogte te zijn van de eventuele lange-termijn gevolgen van een echtscheiding op het kind. Hierbij is essentieel om te realiseren dat wanneer een kind op basisschoollleeftijd een echtscheiding meemaakt, goede begeleiding van alle betrokken partijen gedurende dit proces noodzakelijk is om problemen op latere leeftijd te voorkomen of beperken.

5.3. Hoe kunnen deze knelpunten volgens de KIES-professionals worden opgelost?

Om antwoord te geven op de vraag hoe deze knelpunten volgens de KIES-professionals kunnen worden opgelost, hebben er op 14, 15 en 16 april 2015 interviews plaatsgevonden met drie KIES-professionals.

Eerder zijn de mogelijke oorzaken van de knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich voordoen op de KJS uiteen gezet. In dit hoofdstuk zullen de knelpunten die zich op dit moment voordoen nogmaals uiteen worden gezet, waarna methoden om hiermee om te kunnen gaan zullen worden toegelicht.

5.3.1. Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders

Zoals eerder behandeld doen zich op de KJS op dit moment meerdere knelpunten voor ten opzichte van gescheiden ouders, zoals hieronder uiteen gezet.

Communicatie

Met betrekking tot de communicatie doen zich op dit moment meerdere knelpunten voor. Een van deze knelpunten is dat gescheiden ouders de leerkracht proberen te betrekken bij hun strijd en dat zij de problemen die zij met de andere ouder hebben neerleggen bij de leerkracht. Dit is iets waar de KIES-professionals ook dagelijks mee te maken krijgen.

Zij zijn dan ook in een goede positie om adequaat advies te geven dat leerkrachten in de praktijk kunnen gebruiken om met deze knelpunten te kunnen omgaan. De methoden die door KIES-professionals, vanuit hun verschillende beroepsrollen, werden aangedragen kwamen allen overeen en zullen op de volgende pagina uiteen worden gezet.

1. Direct aangeven niet bij de problematiek betrokken te willen en kunnen worden

Directheid en duidelijkheid zijn sleutelwoorden in de communicatie met gescheiden ouders. Zoals eerder besproken komen de gedragingen van gescheiden ouders veelal voort het rouwproces dat zij doorlopen en de emoties en schuldgevoelens die hiermee gepaard gaan. Gescheiden ouders zijn zich hierdoor niet altijd bewust van hun gedragingen om de leerkracht proberen te overtuigen van hun gelijk. Andere gescheiden ouders kunnen dit wel heel opzettelijk doen door bijvoorbeeld de andere ouder in kwaad daglicht te stellen. In beide gevallen is het als leerkracht cruciaal om direct duidelijk te zijn en aan te geven niet bij de onderlinge problematiek van ouders betrokken te willen en kunnen worden. Hierin dient wel een bepaalde methodiek in acht te worden genomen. Het is van belang de zware druk die een echtscheiding voor ouders met zich meebrengt te erkennen en om als leerkracht te realiseren wat dit voor gevolgen met zich meebrengt, zowel op emotioneel als op praktisch vlak. Zoals eerder gesteld krijgen ouders na een echtscheiding veelal te maken met een verandering van rol. In plaats van partner en ouder zullen zij na de echtscheiding ex-partner, ouder en collega-opvoeder zijn. Het aanpassen aan deze nieuwe rollen kan voor gescheiden ouders veel moeite kosten. Zij zullen zich hierdoor niet altijd bewust zijn van hun gedragingen, of proberen juist steun te verkrijgen door sympathie bij buitenstaanders op te wekken. Wanneer een ouder dit doet is het zaak om als leerkracht direct aan te geven de gevoelens van de ouder te erkennen, maar daarbij duidelijk te stellen dat de leerkracht niet de juiste persoon is om deze gevoelens bij neer te leggen. Eventueel kan een leerkracht de ouder hierbij wijzen op andere hulpverleningsmogelijkheden binnen de basisschool, bijvoorbeeld door een gesprek met de intern begeleider aan te gaan.

2. De rol van leerkracht en de grenzen daarin duidelijk afbakenen

Zoals eerder gesteld is duidelijkheid een van de sleutelwoorden in de communicatie met gescheiden ouders. Deze duidelijkheid is zowel voor gescheiden ouders als voor hun kinderen noodzakelijk zodat er geen verkeerde verwachtingen van de mogelijkheden van de leerkracht ontstaan. De KIES-professionals geven aan dat gescheiden ouders veelal met verschillende instanties te maken hebben gehad tijdens hun echtscheidingsproces. Zij zijn er als het ware aan gewend om bij al deze

instanties en bijbehorende hulpverleners hun verhaal kwijt te kunnen. Hierdoor kunnen gescheiden ouders verkeerde verwachtingen van de leerkracht hebben. Wanneer de rol van de leerkracht, wat een leerkracht wel en niet kan vanuit haar beroepsrol, duidelijk is afgebakend zullen gescheiden ouders beter kunnen inschatten welke informatie zij bij de leerkracht kunnen neerleggen.

De beroepsrol en bijbehorende competenties van een leerkracht zijn opgenomen in de Wet op de beroepen in het onderwijs (wet BIO, 2006). In deze wet zijn de bekwaamheidseisen waaraan een leerkracht moet voldoen opgenomen. Iedere leerkracht in Nederland moet aan deze bekwaamheidseisen, of competenties, voldoen om de kwaliteit van het onderwijs te waarborgen. Iedere competentie hangt duidelijk samen met een aantal taken en verantwoordelijkheden, zoals in bijlage 10 van dit onderzoek uiteen is gezet. Hieruit blijkt dat een leerkracht voornamelijk taken en verantwoordelijkheden ten opzichte van haar leerlingen heeft. Zorg dragen voor de ontwikkeling van leerlingen is de primaire taak van een leerkracht. Ten opzichte van de omgeving, ouders en andere hulpverlenende instanties, dient een leerkracht goede samenwerking te bevorderen. In de Wet BIO is niet opgenomen dat leerkrachten een ondersteunende rol ten opzichte van ouders hebben. De beroepsrol van leerkracht richt zich feitelijk op bevordering van de ontwikkeling van leerlingen, niet op begeleiding van ouders. Echter is het, met name voor gescheiden ouders, wel van belang dat ouders op de hoogte zijn van de mogelijkheden binnen de basisschool waar ouders met hun problemen terecht kunnen. Zo kunnen ouders terecht bij de intern begeleider, deze kan ouders meer ondersteunen bij hun problemen dan een leerkracht dat kan. Ook kan een intern begeleider met ouders meedenken over een eventueel aanvullend hulpverleningstraject, omdat de intern begeleider goed op de hoogte is van de doorverwijsmogelijkheden en sociale kaart van de basisschool.

3. Aangeven er voor het kind te zijn en te allen tijde in het belang van het kind te handelen

In artikel 3 van het Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK, 1990) is de volgende verplichting opgenomen:

"Bij alle maatregelen betreffende kinderen, ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen, vormen de belangen van het kind de eerste overweging."

Uit deze verplichting, alsmede uit de competenties van leerkrachten die volgen uit de

Wet BIO, volgt de plicht van de leerkracht om het belang van het kind te allen tijde voorop te stellen. Zoals eerder gesteld kan voor ouders na een echtscheiding de nadruk komen te liggen op de rol als ex-partner, waardoor aan de rol van ouder voorbij kan worden gegaan. De leerkracht zal te allen tijde in het belang van het kind handelen. Door dit naar ouders toe te benoemen kan de leerkracht een helpende hand voor ouders bieden om hun focus weer op het belang van hun kind te richten.

4. De verantwoordelijkheid bij gescheiden ouders terugleggen

Zoals eerder gesteld heeft de leerkracht meerdere taken en verantwoordelijkheden ten opzichte van het kind. Zo dient een leerkracht de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind in de klas te bevorderen en het kind kennis bij te brengen om in de samenleving te kunnen functioneren. In het verlengde van het bevorderen van de sociale-emotionele ontwikkeling van het kind ligt dan ook de taak van de leerkracht om ouders op hun verantwoordelijkheid als opvoeder te wijzen.

Een van de KIES-professionals ziet dit zelf ook vaak in haar eigen praktijk. Gescheiden ouders lijken snel een beroep te doen op de leerkracht of op de hulpverlener, wanneer zij merken dat het niet zo goed gaat met hun kind. Gescheiden ouders lijken veelal aan hun eigen aandeel hierin voorbij te gaan en vragen de leerkracht of hulpverlener dit voor het kind op te lossen. Dit is echter niet de verantwoordelijkheid van de leerkracht of van de hulpverlener, maar van beide ouders. Het terugleggen van deze verantwoordelijkheid bij ouders is dan ook essentieel om de verwerking van de echtscheiding van het kind te laten slagen. Veel gescheiden ouders hebben het idee dat dit iets is wat het kind zelf moet doen, terwijl ouders het kind hierin juist dienen bij te staan door ook met zichzelf, en de verwerking van alle gebeurtenissen en bijbehorende emoties, aan de slag te gaan. De leerkracht kan hierin een belangrijke rol vervullen door hierover met beide ouders in gesprek te gaan. Hierbij is het tevens van belang dat de leerkracht aangeeft beide ouders nodig te hebben om de ontwikkeling van het kind te bevorderen. Doel hiervan is het stimuleren van ouders om voorbij hun eigen problematiek te kijken en het belang van het kind beide weer voorop te stellen.

Informeren

Met betrekking tot informatieverstrekking aan gescheiden ouders doen zich, zoals eerder gesteld, op dit moment meerdere knelpunten voor op de KJS.

Zoals eerder gesteld ligt na een echtscheiding de nadruk veelal op de rol van ex-partner in plaats van op de rol als ouder. Daarnaast doorlopen beide ouders na een echtscheiding

in hun eigen tempo een rouwproces. Volgens KIES-professionals zijn dit redenen waardoor gescheiden ouders de gevolgen van de echtscheiding op hun kind veelal lijken te bagatelliseren of niet te willen zien. In sommige gevallen lijkt het kind zodanig negatief beïnvloed door de echtscheiding dat hij of zij minder goed mee lijkt te komen in de klas. In deze gevallen zijn leerkrachten, vanuit de meldplicht, verplicht hierover met ouders in gesprek te gaan. KIES-professionals hebben een aantal methoden aangedragen die leerkrachten in de praktijk kunnen inzetten om deze informatieverstrekking te optimaliseren:

1. De verantwoordelijkheid van de basisschool duidelijk uiteenzetten

De basisschool vormt samen met de ouders en het kind een drie-eenheid. Hierbinnen werkt iedere partij aan dezelfde ontwikkelingstaken, ieder vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid. De basisschool neemt hierin, net als de ouders, een grote rol in. Wanneer het kind op school is, is de basisschool voor het kind verantwoordelijk. Hieruit volgend is de wettelijke plicht tot informatievoorziening, zoals eerder uiteen gezet in het juridisch kader, vastgesteld. De basisschool moet te allen tijde voldoen aan deze verplichting. Zowel bij het bespreken van informatie over de emotionele ontwikkeling van het kind als bij het verstrekken van schoolrapporten dient de basisschool dan ook rekening te houden met bij welke ouder(s) het gezag berust. De inhoud van de informatieverstrekking is namelijk afhankelijk van of een ouder gezag heeft of niet, zoals eerder uiteen is gezet in het juridisch kader van dit onderzoek. Het is tevens de verantwoordelijkheid van de basisschool om dit naar ouders toe duidelijk te stellen, zodat hier geen onduidelijkheden over ontstaan. De wettelijke informatieplicht kan slechts worden nagekomen indien hierover bij alle partijen duidelijkheid is.

Deze duidelijkheid kan gescheiden ouders tevens helpen om voorbij hun eigen emoties te kijken. Zoals eerder gesteld kan het voorkomen dat een ouder zich verzet tegen informatieverstrekking van de andere ouder, of dat een ouder aangeeft niet tegelijkertijd met de andere ouder geïnformeerd te willen worden. Dit kan voor een leerkracht extra werkdruk met zich meebrengen. Door het creëren van duidelijkheid en het in stand houden van een open communicatie hierover met beide ouders, kan er volgens KIES-professionals beter in ieders behoeften worden voorzien waardoor knelpunten op dit gebied beperkt kunnen worden. Hierbij is het van belang aan te geven dat, om tot optimale bevordering van de ontwikkeling van het kind te komen, de leerkracht beide ouders nodig heeft. Mochten ouders hier nadrukkelijk bezwaar tegen blijven maken dient de leerkracht ouders ook hierbij te wijzen op andere

mogelijkheden om geïnformeerd te worden, namelijk door een gesprek met de directie aan te gaan.

2. Duidelijke afspraken maken

Duidelijkheid is een van de sleutelwoorden in de communicatie met gescheiden ouders, dit geldt ook wanneer het om informatieverstrekking gaat. Zoals eerder gesteld is het noodzakelijk dat de basisschool op de hoogte is van bij welke ouder(s) het gezag berust, maar het kan voor een basisschool ook van belang zijn om van de omgangsregeling op de hoogte te zijn. Wanneer de leerkracht op de hoogte is van welke ouder het kind wanneer komt ophalen zal de informatieverstrekking met beide ouders worden bevorderd. Daarnaast geeft het zekerheid voor het kind als de leerkracht weet naar wie het kind 's middags toe gaat, als hier bij het kind zelf verwarring over is. Niet alleen de basisschool heeft een verplichting om ouders te informeren, deze verplichting geldt ook voor ouders om de basisschool te informeren. Het belang van duidelijke afspraken geldt dus niet alleen jegens ouders, de basisschool is hier eveneens bij gebaat.

Daarnaast is het van belang dat deze afspraken in de gehele basisschool worden doorgevoerd. Een leerkracht is immers slechts een schooljaar bij het kind betrokken, terwijl de problematiek van de echtscheiding gedurende de gehele basisschoolloopbaan van het kind merkbaar kan blijven. Alle leerkrachten dienen dan ook dezelfde afspraken te hanteren, opdat misverstanden worden voorkomen en gescheiden ouders ieder schooljaar weten wat er van hen verwacht wordt.

"Een leerkracht is maar tijdelijk in beeld, terwijl de ouders jaar in jaar uit verantwoordelijk blijven voor de ontwikkeling van hun kind."

- KIES-professional 2

3. De verantwoordelijkheid bij gescheiden ouders terugleggen

Zoals eerder gesteld is het de primaire taak van een leerkracht om de sociaal-emotionele ontwikkeling van het kind te bevorderen. Onderdeel hiervan is het bespreken van deze ontwikkeling met gescheiden ouders. Gescheiden ouders zullen op dit gebied echter ook moeite kunnen hebben met het erkennen dat de echtscheiding negatieve gevolgen heeft op bijvoorbeeld de schoolloopbaan van het kind. Ook hiervoor geldt dat de leerkracht de taak heeft ouders hierin op hun eigen verantwoordelijkheid te wijzen hier iets mee te doen. Dit kan zijn door ouders te stimuleren een gesprek met hun kind aan te gaan, of om bijvoorbeeld na te denken over een aanvullend hulpverleningstraject. De verantwoordelijkheid van een leerkracht heeft slechts een beperkte reikwijdte, maar de leerkracht kan hierin een

belangrijke rol vervullen en degene zijn die ouders helpt bij het opnieuw focussen op hun opvoedrol in het belang van het kind.

5.3.2. Knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders

KIES-professionals geven aan dat de basisschool, en daarmee de leerkracht, een grote rol in het leven van een kind speelt na een echtscheiding. De basisschool is veelal de enige stabiele factor na een echtscheiding, waardoor het zekerheid en structuur biedt. Hieruit volgend is de leerkracht voor kinderen dan ook een logisch aanspreekpunt. De KIES-professionals hebben een aantal methoden aangedragen die leerkrachten kunnen gebruiken om hiermee om te gaan. Het is hierbij van belang in acht te nemen dat ieder kind anders is en dus andere behoeften heeft. Deze methoden dienen tevens te worden gebruikt om te achterhalen of de gedragsveranderingen van het kind daadwerkelijk gevolg zijn van de echtscheiding. Ook wanneer een kind een echtscheiding meemaakt kunnen er andere factoren zijn waardoor het kind zich anders gedraagt, hier dient niet aan voorbij te worden gegaan. Deze methoden kunnen worden gebruikt als leidraad. De overweging welke methoden in welke situaties zullen worden toegepast berust bij de leerkracht.

De leerkracht kan de beste inschatting maken welke interventies, of combinaties daarvan, in welke situatie het beste bruikbaar zullen zijn.

1. Actief luisteren

De leerkracht is na een echtscheiding veelal de enige neutrale, veilige persoon in de omgeving van het kind. Dat de leerkracht een luisterend oor kan zijn is voor het kind dan ook veel waard. De leerkracht kan hierdoor de eigenwaarde van het kind in stand houden en het kind aandacht geven wanneer dit gescheiden ouders niet altijd lukt.

2. Vragen naar de mening van het kind

In echtscheidingssituaties wordt er veelal vanaf twee kanten op het kind ingepraat en proberen ouders elkaar in kwaad daglicht te stellen. Een kind van basisschoolleeftijd zal dan ook de neiging hebben om met name de uitspraken en gevoelens van zijn of haar ouders te kopiëren. Een leerkracht kan het kind stimuleren na te denken over zijn of haar eigen gevoelens over de echtscheiding, wat het verwerkingsproces hiervan zal bevorderen.

3. Vertrouwenspersoon zijn

Doordat de leerkracht na echtscheiding veelal de enige neutrale, veilige persoon in de omgeving van het kind is zal het kind de leerkracht sneller in vertrouwen nemen. Aan de ene kant is het hierbij van belang dat het kind hier de ruimte voor krijgt en hierin

wordt gestimuleerd. Aan de andere kant dient de leerkracht het kind erop te wijzen dat het mogelijk is dat er, nadat het kind daadwerkelijk iets zorgwekkends aan de leerkracht verteld, wellicht een gesprek met de ouders moet komen. De leerkracht dient het kind hierin niet te passeren door dit direct duidelijk te benoemen.

4. De grenzen van de rol als leerkracht afbakenen

Net als bij gescheiden ouders is het ook richting het kind erg belangrijk om de grenzen van de leerkracht duidelijk af te bakenen. Hierbij is het van belang dat het kind het vertrouwen in de leerkracht blijft behouden, de leerkracht kan dit stimuleren door een luisterend oor te blijven. Het moet voor het kind echter tevens duidelijk zijn bij wie het kind eventueel terecht kan met problematiek die buiten het beroepskader en de mogelijkheden van de leerkracht ligt.

5. Alternatieven bespreken

De leerkracht zal altijd het eerste aanspreekpunt van een kind blijven, maar het is van belang dat het kind ook weet bij wie hij of zij nog meer terecht kan wanneer de leerkracht niet voldoende hulp kan bieden. Doordat de leerkracht deze alternatieven, zoals bijvoorbeeld de intern begeleider of school maatschappelijk werker, met het kind bespreekt wordt direct een vorm van vertrouwen in deze alternatieven gecreëerd.

5.3.3. Knelpunten als gevolg van een gebrek aan kennis met betrekking tot de wet- en regelgeving van echtscheidingen

Momenteel zijn niet alle leerkrachten voldoende op de hoogte van de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen en de rechten en plichten die hier voor hen uit voortvloeien. Met name knelpunten op het gebied van informatieverstrekking aan gescheiden ouders zullen beperkt kunnen worden wanneer leerkrachten hier meer kennis van hebben, het toepassen van de volgende methoden kan hier volgens KIES-professionals een bijdrage aan leveren.

1. Kennis delen

De ene leerkracht zal beter op de hoogte zijn van de huidige wet- en regelgeving dan de andere. Leerkrachten kunnen hierin dan ook een ondersteunende rol ten opzichte van elkaar innemen. Het met elkaar bespreken van knelpunten als gevolg van echtscheidingen en kennis om hiermee om te gaan uit te wisselen kan een bijdrage leveren aan het beperken van deze knelpunten in de gehele basisschool.

2. Het juridisch kader uit dit onderzoek doorvoeren in de uitvoeringspraktijk

Door onduidelijkheid over de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen kan er onbedoeld aan rechten en plichten voorbij worden gegaan. Om knelpunten als gevolg van echtscheidingen op de basisschool te voorkomen is het dan ook noodzakelijk om deze wet- en regelgeving, in dit onderzoek uiteen gezet in het juridisch kader, onderdeel te maken van de kennis waarover alle leerkrachten dienen te beschikken.

5.3.4. Samenvatting

Voordat dit onderzoek daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan aanvullende kennis met betrekking tot de problematiek van echtscheidingen voor leerkrachten van de KJS, zijn methoden om adequaat om te gaan met de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen uiteengezet.

Met betrekking tot het omgaan met knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders is het van belang te alle tijden de achterliggende gevoelens en emoties van ouders in gedachten te houden. Daarnaast is het van belang dat er een duidelijke afbakening van de rol als leerkracht is. Deze afbakening zal aan de ene kant zorgen dat ouders een betere verwachting van de leerkracht hebben, en zal aan de andere kant bijdragen aan inzicht in het handelen van de leerkracht zelf. Daarnaast is het van groot belang dat er duidelijke afspraken met gescheiden ouders worden gemaakt opdat alle partijen weten wat er van hen wordt verwacht en misverstanden worden voorkomen.

Met betrekking tot het omgaan met knelpunten ten opzichte van kinderen van gescheiden ouders is het van belang dat de leerkracht zijn of haar rol in de situatie van het kind erkent. De leerkracht is na een echtscheiding veelal de enige veilige, neutrale persoon in het leven van het kind waardoor het kind sneller vertrouwen in de leerkracht zal nemen. De leerkracht dient zijn of haar rol in echtscheidingssituaties niet te onderschatten, omdat hij of zij een groot aandeel vormt in de ontwikkeling van het kind en het verwerken van de echtscheiding. De leerkracht dient hierbij echter altijd te onderzoeken of de gedragsveranderingen van het kind daadwerkelijk gevolg zijn van de echtscheiding. De leerkracht is in staat het kind de verlangde aandacht te geven waar dit ouders soms niet lukt en te achterhalen wat voor het kind problemen zijn. Daarnaast is de leerkracht in staat het kind vertrouwen in zichzelf te geven om zijn of haar eigen gevoelens te erkennen en met problemen als gevolg van de echtscheiding om te gaan. Om de vertrouwensband met het kind te behouden dient de leerkracht zijn of haar grenzen duidelijk af te bakenen en het kind uit te leggen bij wie hij of zij binnen de basisschool terecht kan met problemen die buiten de kaders van de leerkracht liggen.

Om tot beperking van knelpunten als gevolg van echtscheidingen te komen is het noodzakelijk dat leerkrachten over voldoende kennis over de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen en de hieruit voortvloeiende rechten en plichten beschikken. Hierbij dient tevens de complexiteit van deze problematiek erkend te worden. Iedere echtscheidingssituatie is anders en bij het beperken van hieruit volgende knelpunten dient dan ook rekening gehouden te worden met veel verschillende factoren. Er dient rekening gehouden te worden met het emotionele aspect van echtscheidingen en de gevolgen van een echtscheiding op zowel de ouders als het kind. Maar ook de extra werkdruk die het omgaan met gescheiden ouders en hun kinderen met zich mee kan brengen, de emotionele gevolgen hiervan op de leerkracht en de beperkingen van de mogelijkheden die een leerkracht in echtscheidingssituaties heeft. Omdat geen echtscheidingssituatie hetzelfde is, is het essentieel dat een basisschool duidelijke afspraken met alle gescheiden ouders maakt, waar door alle partijen op kan worden teruggevallen. Om tot het uitvoeren van een eenduidig beleid ten opzichte van echtscheidingen te komen is het noodzakelijk dat echtscheidingen en alle gevolgen die hiermee gepaard gaan bespreekbaar blijven. Leerkrachten kunnen hierin een ondersteunende rol ten opzichte van elkaar innemen door ervaringen met elkaar uit te wisselen en kennis te delen.

6. Conclusies, aanbevelingen en discussie

In dit hoofdstuk staan de conclusies en aanbevelingen centraal. In dit hoofdstuk worden de onderzoeksresultaten geïnterpreteerd en wordt er antwoord gegeven op de centrale vraag van dit onderzoek.

6.1. Conclusies

Doel van dit onderzoek is het inventariseren van knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op een basisschool kunnen voordoen, waarna methoden voor leerkrachten om adequaat met deze knelpunten om te kunnen gaan worden aangereikt. Dit onderzoek is uitgevoerd met inachtneming van de volgende vraag:

Wat kan volgens KIES-professionals bijdragen aan het oplossen van de knelpunten die de leerkrachten en directie van de Koningin Julianaschool ervaren als gevolg van echtscheidingen van de ouders van hun leerlingen?

Opdat dit onderzoek daadwerkelijk een bijdrage kan leveren aan aanvullende kennis met betrekking tot de problematiek van echtscheidingen voor leerkrachten van de KJS, zijn allereerst de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen die zich op dit moment op de KJS voordoen in kaart gebracht. De knelpunten die zich hier voordoen zijn onder te verdelen in drie verschillende categorieën, te weten:

- Knelpunten ten opzichte van gescheiden ouders, met name in de communicatie en in het informeren van beide ouders over de schoolloopbaan en eventuele zorgen als gevolg van de echtscheiding op het kind;
- Knelpunten ten opzichte van de kinderen van gescheiden ouders, met name op het gebied van emotionele gevolgen van een echtscheiding op het kind;
- Knelpunten die zich voordoen als gevolg van een gebrek aan kennis over de wet- en regelgeving van echtscheidingen.

Vervolgens zijn mogelijke oorzaken van deze knelpunten in kaart gebracht. Ook hierbij is bovenstaand onderscheid gehanteerd. De mogelijke oorzaken van de huidige knelpunten zijn met behulp van de visie van KIES-professionals uiteen gezet. Hierdoor biedt dit onderzoek kennis over mogelijke oorzaken en methoden om hiermee om te gaan vanuit verschillende vakgebieden, allen gespecialiseerd in echtscheidingen. Enerzijds biedt deze kennis voor leerkrachten inzicht in hun eigen handelen. Anderzijds draagt deze kennis bij aan het beter kunnen afbakenen van de grenzen van de beroepsrol van leerkrachten, wat

het creëren van reële verwachtingen van de leerkracht voor alle betrokken partijen bevordert. Alle KIES-professionals benadrukken de noodzaak dat leerkrachten zowel ten opzichte van gescheiden ouders als hun kinderen de emotionele gevolgen van een echtscheiding moeten kunnen er- en herkennen.

Zoals eerder in dit onderzoek is beschreven, maken zowel gescheiden ouders als hun kinderen na een echtscheiding een rouwproces door. Dit rouwproces is zeer persoonlijk en ouders en kinderen doorlopen de fases hiervan veelal afzonderlijk van elkaar. Hierdoor kunnen gedragingen tussen ouders onderling en tussen ouders en hun kind verschillen. Naast er- en herkenning is het noodzakelijk dat leerkrachten beschikken over verschillende methodieken om met knelpunten als gevolg hiervan om te kunnen gaan. Aan de hand van de visie en ervaringen van de KIES-professionals zijn dan ook meerdere methoden opgesteld die leerkrachten in echtscheidingssituaties kunnen toepassen. Bij het opstellen van deze methoden is het onderscheid in eerder genoemde categorieën eveneens gehanteerd. Toepassing van deze methoden is te allen tijde afhankelijk van de inschatting van de leerkracht. De methoden bieden concrete handvatten, maar de leerkracht is het beste in staat om in te schatten welke methoden in welke situatie toegepast kunnen worden.

Zoals eerder gesteld dient er ten aanzien van alle gebieden waarop zich knelpunten als gevolg van echtscheidingen voordoen, te allen tijde rekening te worden gehouden met de individuele aspecten van iedere echtscheidingssituatie en de betrokken personen. Geen echtscheidingssituatie is hetzelfde, waardoor er geen blauwdruk bestaat die in iedere echtscheidingssituatie exact kan worden toegepast. Echter zal iedere echtscheidingssituatie gebaat zijn bij duidelijkheid en handvatten die als richtlijnen kunnen worden gebruikt. Er is in dit onderzoek rekening gehouden met het emotionele aspect van echtscheidingen en de gevolgen hiervan op zowel de ouders als het kind. Maar er is ook aandacht voor de extra werkdruk die het omgaan met echtscheidingsituaties met zich mee kan brengen, de emotionele gevolgen hiervan op de leerkracht en de beperkingen van de mogelijkheden die een leerkracht hierin heeft.

Om tot verdere beperking van knelpunten als gevolg van echtscheidingen te komen biedt dit onderzoek aanvullende kennis over de wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen en de hieruit voortvloeiende rechten en plichten voor de leerkrachten van een basisschool. Ook hierbij is rekening gehouden met de complexiteit van de problematiek en de verschillende factoren die hierin een rol spelen.

Ondanks dat geen echtscheidingssituatie hetzelfde is, is er in dit onderzoek aandacht geweest voor alle aspecten van de problematiek als gevolg van echtscheidingen waar een basisschool mee in aanraking kan komen. De uiteenzetting hiervan levert een bijdrage aan de kennis van leerkrachten en toepassing van de eerder genoemde methoden kunnen bijdragen aan het beperken van de huidige- en het voorkomen van nieuwe knelpunten als gevolg van echtscheidingen op de KJS.

6.2. Aanbevelingen

Zoals eerder gesteld dient er bij het beperken van de huidige knelpunten als gevolg van echtscheidingen rekening gehouden te worden met de complexe problematiek die hiermee gepaard gaat. Iedere echtscheidingssituatie is anders en er dient dan ook rekening te worden gehouden met alle eerder beschreven factoren. Hieruit volgend worden dan ook twee aanbevelingen aan de Koningin Julianaschool gedaan:

1. Invoering van een duidelijk, eenduidig beleid ten opzichte van echtscheidingen dat wordt doorgevoerd in- en nageleefd door de gehele basisschool

Met de invoering van een duidelijk, eenduidig beleid ten opzichte van echtscheidingen zijn alle partijen die betrokken zijn bij de gevolgen van een echtscheiding gebaat. Het vastleggen van de afspraken en regels van de basisschool ten opzichte van echtscheidingen creëert duidelijkheid voor alle partijen. In dit beleid dient ruimte te zijn voor de visie van de basisschool, ruimte voor afspraken met gescheiden ouders, duidelijkheid over ieders verantwoordelijkheden binnen de kaders van de beroepsrollen binnen de basisschool en voor een duidelijk overzicht van het eventuele hulpverleningstraject.

De Koningin Julianaschool kan invoering van dit beleid genereren door het echtscheidingsprotocol volgend uit dit onderzoek, waarin een uiteenzetting van de problematiek omtrent echtscheidingen en ruimte voor duidelijke regels en afspraken is opgenomen, in te voeren in haar schoolbeleid. Dit protocol biedt tevens gelegenheid voor alle betrokkenen binnen de basisschool om hun visie omtrent echtscheidingen te concretiseren en de rechten en plichten volgend uit wet- en regelgeving omtrent echtscheidingen vast te leggen.

2. Periodieke evaluatie van dit beleid en aanvulling van kennis omtrent de gevolgen van echtscheidingen

Na invoering van dit beleid is evaluatie over de werking van dit beleid noodzakelijk. Het beleid dient doorgevoerd te worden binnen alle beroepsrollen van de basisschool.

Evaluatie hiervan zal dan ook bijdragen aan eventuele discussies omtrent aanpassingen en verbeteringen van dit beleid ten behoeve van de werking en uitvoerbaarheid hiervan. Voor optimale werking van dit beleid is een eenduidige visie van alle betrokkenen binnen de basisschool essentieel. Periodieke evaluatiemomenten geven alle betrokkenen dan ook de kans hun mening omtrent dit beleid kenbaar te maken en kennis met elkaar te delen waarmee maximale implementatie van het beleid wordt gegenereerd.

6.3. Discussie

Aanpassing van het beleid vergt binnen iedere organisatie medewerking van alle betrokkenen. Periodieke evaluatiemomenten van het beleid zijn dan ook noodzakelijk. Door hierbij de praktijk als leidraad te nemen en structureel met alle leerkrachten en de directie van de basisschool te evalueren kan het echtscheidingsprotocol een levend document worden. Doel van het echtscheidingsprotocol is dat dit door alle betrokkenen binnen de basisschool eigen wordt gemaakt, wat door intensieve evaluatiemomenten kan worden gegenereerd.

Bij aanpassing van een schoolbeleid dient niet slechts rekening te worden gehouden met de beroepsrollen binnen de basisschool, maar ook met de leerlingen van de basisschool en hun ouders. Om invoering van een aanpassing van het huidige schoolbeleid te laten slagen is het dan ook van cruciaal belang de leerlingen en hun ouders tijdig op de hoogte te brengen van eventuele veranderingen. Daarnaast kan invoering van een aanpassing in het schoolbeleid een tijdelijke verhoogde werkdruk voor betrokkenen binnen de basisschool met zich meebrengen, omdat zowel leerlingen als hun ouders behoefte kunnen hebben aan aanvullende informatie over de achterliggende redenen voor aanpassing van dit beleid.

Tot slot dient bij invoering van ieder protocol in acht te worden genomen dat dit protocol slechts richtlijnen biedt en dat te allen tijde rekening dient te worden gehouden met de individualiteit van iedere echtscheidingssituatie en betrokken personen. Opstelling van dit protocol is in samenwerking met KIES-professionals tot stand gekomen, waardoor het protocol is onderlegd met persoonlijke visies ten opzichte van de problematiek van echtscheidingen. Dit protocol biedt voor leerkrachten en gescheiden ouders echter wel aanvullende kennis en handvatten, gebaseerd op methodieken die door professionals in dit vakgebied worden toegepast. De methoden in het echtscheidingsprotocol dienen te worden gebruikt naar aanleiding van de inschatting van de leerkracht, afhankelijk van de situatie en met inachtneming van de individualiteit van alle betrokkenen.

Literatuurlijst

Voorafgaand onderzoek in oriënterende fase

Echtscheidingsprotocollen basisscholen in Nederland:

NBS Teteringen

NBS Teteringen, *Draaiboek echtscheiding* 10 januari 2015, <http://www.nbsteteringen.nl> (zoek op *draaiboek echtscheidingen*)

Het octaaf

Het Octaaf, *Protocol gescheiden ouders* 8 januari 2015, <http://www.hetoctaafkrimpen.nl> (zoek op *protocol*)

Scheiding en ouderschap

Scheiding en Ouderschap, *Protocol school en echtscheiding* 10 januari 2015, <http://www.jongeheldenindeklas.nl> (zoek op *protocol school en echtscheiding*)

De Windroos

De Windroos, *Protocol school en echtscheiding* 8 januari 2015, <http://www.so4-dewindroos.nl> (zoek op *protocol school en echtscheiding*)

Gebruikte bronnen onderzoeksrapport

Geraadpleegde boeken:

van Duijvendijk-Brand & Wortmann 2015

J. van Duijvendijk-Brand & S.F.M. Wortmann, *Personen- en familierecht*, Deventer: Kluwer 2015

Fischer & de Graaf 2001

T. Fischer & P. de Graaf, *Ouderlijke echtscheiding en de levensloop van kinderen*, Tilburg: Tilburg University 2001

Heerding 2005

L. Heerding, *Scheiden doet lijden*, Amersfoort: Wouter Jacobs 2005

Kormos & Spruijt 2014

H. Kormos & E. Spruijt, *Handboek scheiden en de kinderen*, Houten: Bohn Stafleu van Loghum 2014

Kübler-Ross 2006

E. Kübler-Ross, *Lessen voor levenden*, Amsterdam: Ambo 2006

Nationale Kinderombudsman

M.N. Baracs & E.J.M. Vreeburg-van der Laan, *Vechtende ouders; het kind in de knel*, Nationale Kinderombudsman 2014

Van der Laan & Leopold 2013

K. van der Laan & F. Leopold, *Toezichthoudersaansprakelijkheid van scholen*, School en wet 2013

Singendonk 2007

K. Singendonk, *Kind en echtscheiding*, Amsterdam: Pearson 2012

Verhoeven 2011

N. Verhoeven, *Watis onderzoek?*, Den Haag: Boom Lemma 2011

Geraadpleegde internetpublicaties:

Justitia 2011-2015

Justitia, *Hoe gaan we uit elkaar?* 3 maart 2015, <http://www.justitia.nl> (zoek op *echtscheidingen*)

Kies voor het kind

KIES, *Doelstelling* 3 maart 2015, <http://kiesvoorhetkind.nl> (zoek op *doelstelling*)

Nieuwe Stap

Nieuwe stap, *De rouwcurve bij een scheiding* 2 mei 2015, <http://nieuwestap.nl> (zoek op *rouwcurve*)

Onderwijs coöperatie

Onderwijs coöperatie, *Bekwaamheidseisen* 4 mei 2015, <http://www.onderwijscooperatie.nl> (zoek op *bekwaamheidseisen*)

Rijksoverheid

Rijksoverheid, *Scheiden* 21 april 2015, <http://www.rijksoverheid.nl> (zoek op *scheiden*)

Stadindex

Stadindex, *Inwonersaantal Heerjansdam* 26 april 2015, <http://www.stadindex.nl> (zoek op *Heerjansdam*)

Stichting de nationale mediator

Stichting de nationale mediator, *Rouw* 2 mei 2015, <http://denationalemediator.blogspot.nl> (zoek op *rouw*)

Stichting Veilig Thuis

Stichting Veilig Thuis, *Doelstelling* 2 mei 2015, <http://www.vooreenveiligthuis.nl> (zoek op *doelstelling*)

De Windroos

De Windroos, *Protocol school en echtscheiding* 8 januari 2015, <http://www.so4-dewindroos.nl> (zoek op *protocol school en echtscheiding*)

Geraadpleegde schoolsystemen KJS:

Koningin Julianaschool

Besturingssysteem Parnassys, 26 mei 2015

Zorgplan 2011-2015, 21 april 2015

Geraadpleegde wetgeving:

Burgerlijk Wetboek

Boek 1: Personen- en familierecht

Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering

Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden

Europees Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de fundamentele vrijheden, 1998

Verdrag inzake de Rechten van het Kind

Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK), Unicef 2009